

Mladi za napredek Maribora 2017

34. srečanje

Etiologija nasilja nad ženskami v islamskih državah

Interdisciplinarno področje: sociologija in zgodovina

Raziskovalna naloga

Avtor: GAJA NOVAK, AJDA NOVAK

Mentor: TJAŠA LEPOŠA, ANJA SOVIČ

Šola: II. GIMNAZIJA MARIBOR

2017, Maribor

Mladi za napredek Maribora 2017

34. srečanje

Etiologija nasilja nad ženskami v islamskih državah

Interdisciplinarno področje: sociologija in zgodovina

Raziskovalna naloga

2017, Maribor

Povzetek

Raziskovali sva, zakaj so muslimanske ženske v veliki večini še vedno žrtve diskriminacije in moške dominacije. Pred začetkom raziskovalnega projekta sva se vprašali, ali nasilje nad ženskami izvira iz kulture ali islamske vere. Zanimalo naju je tudi, kako žensko potegniti iz inferiornega položaja in pogoste življenjske bede. Odgovor sva iskali v literaturi, že objavljenih raziskavah ter na koncu s svojo lastno raziskavo, t.j. z intervjuji.

Rezultati so pokazali, da je pogosta zloraba žensk produkt patriarhalne družbe, torej kulture, in ne islama. Življenje arabskih žensk se počasi, a postopoma izboljšuje. Njihove pravice so še vedno dnevno kršene. Feminizem se pojavlja tudi v muslimanskih državah, vendar si ženske tam prizadevajo za drugačne ukrepe. Ena izmed možnih rešitev problema je izobrazba, zato si je potrebno prizadevati za možnost šolanja, ki bi jo moral imeti vsak musliman oziroma muslimanka.

Zahvala

Zahvaljujemo se najinima mentoricama za podporo in usmerjanje pri pisanju raziskovalne naloge. Prav tako se zahvaljujemo Slovenski filantropiji in Urški Živkovič, ki nama je pomagala priti do kontakta z intervjuvanimi. Hvala Mahi, Mariam in ostalima dvema, ki želita ostati anonimni. Hvala, da ste si vzele čas in odgovorile na najina vprašanja ter tako pomagale obogatiti najino raziskovalno nalogo z empiričnim delom. Zahvalili bi se še staršem, ki so naju podpirali in nama prvi pomagali, ko sva naleteli na ovire in težave. Zahvala tudi vsem, ki ste nama pomagali izbrati bogato ter kvalitetno literaturo.

Abstract

The aim of our research is to answer why women are still victims of discrimination and man dominance. Before carrying out the research our first question is whether violence against women is a product of culture or Islamic religion. We wonder how to help women free themselves of inferior position and frequent misery. We did a literature review, went through already published research and at the end, conducted four interviews.

The findings depict that recurrent women abuse results in patriarchal society, i.e. culture and not religion. Life of Arab women is slowly but gradually getting better. However, their rights are still violated daily. Feminism appears in Muslim cultures, too, but women there seek for different measures. One of the possible solutions is a better chance for education. That is why we ought to endeavor to enhance their chance of schooling that every Muslim, regardless of being a man or a woman, should have.

VSEBINA

Uvod	7
Cilji, hipoteze in raziskovalna vprašanja	9
1. Patriarhalna družba	10
2. Islam	11
2.1 Koran	13
3. Ženske	15
3.1 Spol	15
3.2 Predislamski svet	16
3.3 Pojav korana in spremembe za ženske	17
3.4 Koran in spol	21
3.5 Spol in šeriatsko pravo	23
3.6 Ženske Irana med leti 1814 in 2001	24
4. Nasilje nad ženskami	27
4.1 Zločin iz časti	32
4.2 Mutilacija ženskih spolnih organov	34
4.3 Položaj žensk v Indiji	35
4.4 Vera ali kultura?	36
4.5 Položaj muslimanskih žensk danes	37
5. Feminizem	41
5.6 Islamski feminizem	42
6. Empirični del	50
6.1 Intervju	50
6.2 Rezultati	53

6.3 Interpretacija rezultatov	55
Zaključki in sklepi	58
Družbena odgovornost	59
Seznam virov in literature	60
Priloge	63
Priloga 1.....	63
Priloga 2.....	72
Priloga 3.....	77
Priloga 4.....	80

UVOD

Pred dobrim letom in pol sva slučajno naleteli na knjigo Živa zažgana, v kateri Squad pripoveduje o svojem življenju pred in po zločinu iz časti. Opisi življenja v majhni vasici v Cisjordaniji so pritegnili najino pozornost in naju šokirali. Poleg tega memoriala se je v zadnjem času začelo pojavljati tudi veliko drugih pričevanj žrtev, ki so ujeta v pisani besedi ali v filmu. Posneti so bili filmi, ki prikazujejo življenje v muslimanskih državah, kot na primer Mustang (2015) in Zeleno kolo (Wadjda, 2012), ki je med drugim tudi prvi celovečerni film, katerega režiserka je Haifaa Al Mansour, prva ženska režiserka iz Savdske Arabije

Potrebno je povedati, da je življenje v arabskih državah predmet zanimanja širše javnosti že kar nekaj časa, to zanimanje pa so s sabo najverjetneje prinesli prav begunci. Dejstvo je, da so vojne, ki divjajo v muslimanskih državah, razmere tako poslabšale, da je življenje tam nemalokrat nemogoče. Z vojnimi razmerami se običajno vzporedno pojavi tudi več nasilja, s tem tudi nasilja nad ženskami.

Včasih sva na spletu zasledili prebujanje arabskih in na splošno muslimanskih žensk, ki so se začele boriti za pravice. Naleteli sva na članke o tem, kako se je dekleta v Jemnu poročilo pri dvanajstih letih, in podobne. Tudi sami sva mladi ženski in se zato zanimava za pravice žensk ter enakovrednost med obema spoloma. Veva, da smo se tudi ženske v Evropi dolgo borile za pravice, ki jih imamo danes. Tako se je v nama prebudilo tudi zanimanje za manj privilegirane ženske po svetu. Vse naštetu so razlogi, zakaj sva se odločili za zastavljeno nalogo.

Prebrali sva veliko člankov, objavljenih v različnih revijah in časopisih, prebrali veliko mnenj in perspektiv, povezanih s prihodom migrantov v Evropo in s tem tudi Slovenijo, brskali sva po spletu, da bi našli literaturo ter novejšo raziskavo, ki bi pokazale stanje v muslimanskih državah. Najprej sva imeli z literaturo nekaj težav – težko je bilo namreč najti podatke o trenutni situaciji žensk, še posebej o nasilju nad njimi se kaj dosti ne piše. O tem problemu razpravljava v nadaljevanju raziskovalne naloge. V takih primerih sva si pomagali z raziskavami, ki sva jih našli na spletu.

Preden sva se lotili raziskovanja, sva morali omejiti področje raziskovanja, kar pomeni, da sva morali definirati področja, ki so predmet najinega zanimanja. Med drugim so to tudi naslednje

države: Afganistan, Irak, Iran, Pakistan, Jordanija, Palestina, Saudska Arabija, Egipt, Sirija in Jemen. Večinoma so to države na bližnjem vzhodu.

Slika 1: Države, na katere sva se osredotočili (Vir: mapchart.net)

Motivacija za raziskovanje je bil tudi občutek, ki sva ga dobili med vrstniki in ostalimi sogovorniki, ki so stereotipno prepričani, da je islamska vera kriva za razmere, ki divjajo v omenjenih državah. Da je vera kriva za nasilje ter ponavljajočo se diskriminacijo in degradacijo žensk v muslimanskem svetu. To je bilo eno izmed prvih vprašanj, ki so se nama oblikovala v mislih.

Najprej sva si zastavili raziskovalna vprašanja ter hipoteze, takoj za tem sva se lotili pregleda literature. Kot literaturo sva uporabili knjige v angleščini in slovenščini, koran, objavljene raziskave, spletna poročila organizacije Amnesty International in druge. Potem sva v empiričnem delu izbrali metodo intervjuja, saj se nama je zdelo, da je to najprimernejša metodologija glede na zastavljen problem. Intervjuvali sva štiri ženske, ki so pred kratkim prišle v Slovenijo, prej pa živele na Bližnjem Vzhodu. Zanimalo naju je predvsem, kako je biti ženska v njihovih domačih državah.

Cilji, hipoteze in raziskovalna vprašanja

Cilj

Želeli sva ugotoviti, od kod izvira diskriminacija, nasilje in podrejen položaj žensk v muslimanskih državah. Zanimalo naju je, kakšen je položaj žensk tam danes, in kako se počutijo v naši državi.

Raziskovalna vprašanja

1. Kaj je zapisano v Koranu glede statusa, izobraževanja žensk, družinskih vlog, dedovanja, ločitve, privolitve v poroko, nasilja nad ženskami?
2. Je nasilje nad žen(sk)ami produkt korana (vere) ali kulture?
3. Kako se je status žensk spreminjal (in se spreminja) skozi leta?
4. Ali obstajajo feministična gibanja tudi v arabskih državah?
5. Za kaj se islamske feministke zavzemajo?
6. Ali je nasilje nad ženskami še vedno v veliki meri prisotno?

Hipoteze

Pred pričetkom raziskovanja sva predpostavili naslednje:

H₁: Koran žensko varuje in ji daje pravice. Postavi jo ob moške in ne v inferiorni položaj.

H₂: Nasilje nad žen(sk)ami je bolj posledica kulture kot vere.

H₃: Status žensk se iz dneva v dan izboljšuje.

H₄: Feministična gibanja se pojavljajo predvsem v večjih mestih.

H₅: Islamski feminizem se razlikuje od feminizma, ki ga poznamo tukaj.

H₆: Pravice žensk se dnevno kršijo in redko prijavljajo socialni službi, policiji ali drugim državnim organizacijam.

Podatke, s katerimi bi preverili hipoteze, sva najprej iskali v literaturi, potem pa sva teorijo skušali podpreti še z empiričnim delom.

1. PATRIARHALNA DRUŽBA

Patriarhalno družbo je Bryan Turner definiriral kot socialno strukturo, pri kateri sta si spola neenaka in je en podrejen drugemu, zato so podrejeni izključeni iz nekaterih aktivnosti in prostorov. V podrejenem položaju so ženske, vendar v modernih družbah ni več velikih neenakosti, kar je vidno na primeru volilne pravice. Vseeno še vedno obstajajo stereotipi in sodbe, zaradi katerih imajo ženske slabše možnosti na nekaterih področjih kot moški (Barle et al, 1995).

Postaviti bi si morali tudi vprašanje, zakaj so ženske dejavnosti obravnavane kot manj prestižne od moških. Iste dejavnosti so v različnih družbah lahko pojmovane kot bolj tipično ženske ali pa tipično moške, vendar so v vseh družbah višje vrednotene dejavnosti, ki jih opravljajo moški (ne glede na dejavnost). Ugotavlja se, da moški vedno opravljajo dejavnosti, ki jih družba bolj ceni – večinoma so moški tudi na pomembnejših mestih (na mestih, s katerih nadzorujejo ostale). Družba pripisuje tem dejavnostim večjo vrednost, ker z njimi pridobivamo redke oziroma težje dostopne dobrine, te pa so pomembne za preživetje celotne skupine. Poleg tega moški pojasnjujejo, da gre za biološke razlike med spoloma, ki ženskam onemogočajo opravljanje določenih dejavnosti. Dodajajo tudi, da moški opravljajo nevarnejša dela, zato ker družba ne trpi toliko izgube moških kot izgube žensk, saj so ženske za ohranitev skupine pomembnejše. S tem mislimo predvsem na rojevanje otrok (Barle et al, 1995).

Poznamo več vzrokov, zakaj naj bi bile ženske manjvredne kot moški. Kultura naj bi bila superiorna naravi – ženske pa so tiste, ki so z naravo bolj povezane (reprodukcija vrste), medtem ko se moški ukvarjajo s politiko, z bojevanjem – torej dejavnostmi, bolj oddaljenimi od narave. Moški so dojeti kot manj čustveni in bolj racionalni, ženske pa imajo pomembno vlogo v primarni socializaciji, zato lahko vzpostavijo bolj intimne odnose. Tudi ta lastnost moških naj bi jim omogočala preseganje naravnih danosti. Nasprotno pa nekateri trdijo, da ženska biologija ni tista, ki določa status ženske, temveč družba, ki to biologijo ocenjuje in presoja (Barle et al, 1995).

Shulamith Firestone trdi, da so se neenaki odnosi med spoloma pojavili zato, ker je ženska tista, ki rojeva in s tem postane bolj odvisna od moškega. Vse to je privedlo do zadovoljstva moških in

oblikovanja »psihologije moči« – želje po vladanju drugim. Prvotna prevlada je tako temelj za vse ostale stratifikacije (Barle et al, 1995).

Biološka dejstva imajo v različnih družbah različen pomen, vseeno pa lahko zaključimo, da kljub vsemu rojevanje ne igra tako velike vloge in tudi ni nujno, da zato ženska postane odvisna od moškega. Zagotovo je razlogov za moško dominacijo več, ti pa se spreminjajo tudi iz družbe v družbo (Barle et al, 1995).

2. ISLAM

Beseda islam izhaja iz glagola *aslama*, ki pomeni “predanost Bogu” in “izražanje islama”. Nastal je v 7. stoletju na Arabskem polotoku, pred njim pa so bile tam uveljavljene že nekatere druge vere – krščanstvo, judovstvo ... Začetnik islama je Mohamed Ibn Abdulah¹, rojen leta 570 ali 571 v Meki. Svojo vero je utemeljil po božanskem razodetju, ko naj bi z njim spregovoril angel Gabrijel ali Sirafil. Tako je postal prepričan, da mu je namenjena vloga božjega glasnika, razodetja pa je prejemal, vse dokler ni umrl. Vsa razodetja so bila potem zbrana v islamski sveti knjigi, imenovani Koran (Šterbenc, 2011).

Islam je vsakemu verniku zapovedoval pomagati drugim, še posebno tistim, ki pomoč potrebujejo, pogosto molitev, opustitev ubijanja novorojenih deklic v puščavi, vero v sodni dan ... Mohamed je vero najprej širil med svojo družino, potem med mladimi ter pripadniki nižjih slojev, leta 613 pa je začel z javnimi pridigami. Zaradi odpora vplivnejših prebivalcev Meke se je nekaj let kasneje preselil v mesto Jasrib, ki je po njegovem prihodu postal znan kot Al Madina. Odhod muslimanov iz Meke v Medino se imenuje *hidžra*², ki pomeni preselitev ali pretrganje sorodstvenih vezi (Šterbenc, 2011).

Vojska muslimanske skupnosti se je bojevala z meško politeistično skupnostjo, leta 630 pa je prerok Mohamed zmagovito vkorakal v Meko. Dve leti kasneje je Mohamed vodil romanje v Meko, kmalu po prihodu nazaj v Medino pa je zbolel in umrl. Za sabo ni pustil nobenega naslednika (Šterbenc, 2011).

¹ V nadaljevanju omenjen kot prerok Mohamed, prerok ali Mohamed.

² Islamsko štetje se začinja s 16. julijem leta 622 – prvi dan lunarnega leta, ko se je začela hidžra.

Po prerokovi smrti se je vzpostavil kalifat, na čelu katerega je bil kalif Abu Bakr, za njim pa kalif Omar Ibn Al Hatab, v času katerega je prišlo do množičnega širjenja islama in posledično do nastajanja islamskega imperija. Vojske so zavzele celotni Arabski polotok, večji del Sirije, Egipt in Irak. Nasledil ga je Osman Ibn Afan, ki je zavzel še Iran in del Afrike severno od Egipta. Vendar pa prebivalci vseh omenjenih področij niso bili nujno muslimani; večina nearabskega prebivalstva se je spreobrnila šele med 10. in 13. stoletjem. Za njim se je zvrstilo še nekaj kalifov in med drugim se je začela tudi prva znotraj-muslimanska državna vojna med dvema skupinama, ki sta se kasneje uveljavili pod imeni suniti in šiiti (Šterbenc, 2011).

Trideset let po Mohamedovi smrti pride do delitve muslimanov na tri skupine: šiite, sunite in haridžite, ki so zagovarjali mnenje, da ima skupnost pravico voliti svojega vodjo in ga po potrebi tudi odstaviti. Suniti so zvesti vladajočemu kalifu, ki je lahko vsak musliman, ki je dovolj pobožen in ga ljudje izvolijo. Nasprotno pa šiiti poudarjajo, da lahko Mohameda nasledi le njegov bratranec (Eliade, 1996; Šterbenc, 2011).

Do delitve pride zaradi različnih mnenj glede izbire legitimnega naslednika preroka Mohameda – kdo in na kakšni podlagi lahko vodi muslimansko skupnost. Danes suniti predstavljajo veliko večji delež v svetu muslimanov – od 85 do 90 odstotkov – kot šiiti (le od 10 do 15 odstotkov) (Šterbenc, 2011)

Razpadu klasičnega obdobja islama so sledila stoletja šibkih državnih tvorb, kot so Osmanski in Mogulski imperij, mongolske države ... To so evropske velike sile (Velika Britanija, Francija, Nizozemska) v 18. stoletju izkoristile in začele vdirati v muslimanski svet, tako da so si ga kmalu podredile v procesu imperializma in kolonializma. To obdobje se je končalo šele v drugi polovici 20. stoletja in je med muslimani pustilo velike ekonomske, družbene in politične posledice (Šterbenc, 2011).

Islam je najmlajša izmed velikih svetovnih religij, pa vendar ima že skoraj 25 odstotkov pripadnikov svetovnega prebivalstva. Je druga največja in najhitreje rastoča vera (Šterbenc, 2011).

Osrednji elementi islama

1. Vera v enega samega boga ali dosledni monoteizem. Politeizem pomeni najhujšo obliko nevere, ki se kaznuje s smrtjo in je edini neodpustljivi greh (Šterbenc, 2011).
2. Mohamed je »zadnji in največji od prerokov« in sporočilo, ki ga je dobil, naj bi bilo končno. Pred Mohamedom so obstajali že drugi preroki, kot na primer Adam, Noe, Abraham, Mojzes, Janez Krstnik in Jezus (Šterbenc, 2011).
3. Mohamedsko sporočilo je hkrati pravo, ki vključuje družinsko, kazensko, ustavno, dedno, vojno pravo in druge (Šterbenc, 2011).
4. Vsak musliman mora izpolniti pet temeljnih pogojev, ki so naslednji: 1.) izpoved vere, 2.) ritualna molitev petkrat na dan, 3.) plačevanje prispevka za dobrobit revnih, 4.) post v času devetega meseca ramadana (od sončnega vzhoda do sončnega zahoda) in 5.) romanje v Meko vsaj enkrat v življenju (Šterbenc, 2011).
5. Obstaja pomembna skupnostna solidarnostna komponenta, ki posameznike deli na »rušitelje« in na moralno pokončne posameznike, ki si prizadevajo zase in za druge muslimane. Pomembno je delanje dobrega, na osnovi tega pa bo vsakemu muslimanu sojeno na sodni dan, ko naj bi pravični odšli v nebesa, nepravični pa v pekel (Šterbenc, 2011).

2.1 Koran

Koran je sveta knjiga islama, v kateri so zapisana razodetja, ki jih je Mohamed prejemal v času svojega življenja – med letoma 610 in 632. Deli se na 114 delov, ki jih imenujemo sure in se med seboj po obliki in dolžini razlikujejo – najkrajša sura vsebuje 3 verze, najdaljša pa kar 286 verzov. Sure so razvrščene po naslednjih merilih: dolžini, datumu razodetja, glavnih temah in uvodih. Vse sure (razen devete) se začnejo z otvoritvenim verzom: »V imenu usmiljenega, milostnega Boga.« ali »V imenu Boga, usmiljenega in milostnega.« (Šterbenc, 2011).

Kdaj je koran nastal, je še vedno precej nejasno. Muslimani so prepričani, da že v času Mohamedovega življenja ali pa kmalu po njegovi smrti. Zapisali so ga trije prerokovi nasledniki, kalifi, in sicer Abu Bakr, Zajd Ibn Tabita in Osman Ibn Afan (Šterbenc, 2005).

Sporočila v koranu pogosto izrecno odgovarjajo na konkretne življenjske položaje, vendar niso zapisana sistematično, pač pa postopoma in raztreseno. Včasih se pri pravilih glede istega vprašanja pojavijo nasprotja oziroma kontradikcije, ki bi lahko povzročile nejasnosti – zato so islamski specialisti korana sprejeli pravilo, ki določa, da je veljaven najpozneje razodeti verz (Šterbenc, 2011).

Muslimani koran obravnavajo kot božjo besedo, v najvišji, celo absolutni stopnji. Pomeni jim to, kar kristjanom pomeni Kristus (Šterbenc, 2011).

Prerok je nedvomno posredno ali neposredno poznal nekatere elemente judovstva in krščanstva. V koranu lahko najdemo omembe Jezusa, Marije, vendar ta dva ne predstavljata božanstva. Zanika križanje in Jezusovo smrt in ne omenja zakramentov, krščanske mistike, sporočila nove zaveze ali Jezusove vloge odrešenika (Eliade, 1996).

Mohamed je s svojim pridiganjem ustvaril arabski narod, ki je kot skupnost vernikov islam širil navzven, med drugim tudi s spretnimi pogajanjmi in v vojnah proti nevernikom. Njegovo sporočilo je izraz čistega monoteizma: »Alah je Bog, edini Bog, je popolnoma svoboden, vseveden in vsemogočen; je stvarnik zemlje in nebes, vsega, kar obstaja in »temu, kar ustvarja, dodaja, kar hoče«.« (Eliade, 1996).

Človek je šibak, saj je le ustvarjeno bitje, vsako njegovo dejanje pa se izvrši po božji volji. Čaščenja ni potrebno opravljati v svetišču, ker islam nima ne duhovščine in ne cerkvene organizacije. Življenje vernika urejajo institucije, ki so hkrati tudi pravni predpisi – pet stebrov vere, med katerimi je najpomembnejši *salat*. To je obred, ki ga je treba obvezno opraviti petkrat na dan in je predpisan s kanonom. Koran ne spodbuja meništva, ampak se obrača na vse ljudi. Število zakonitih žena omejuje na štiri in ne odpravlja suženjstva, vendar pa je položaj sužnjev boljši, kot je bil v rimskem cesarstvu (Eliade, 1996).

3. ŽENSKE

V tretjem poglavju, ki sva ga naslovili ženske, bova poskusili odgovoriti na prvo raziskovalno vprašanje, ki pravi:

1. Kaj je zapisano v koranu glede statusa, izobraževanja žensk, družinskih vlog, dedovanja, ločitve, privolitve v poroko, nasilja nad ženskami?

Osredotočili se bova tudi na to, kako se je status žensk spreminjal skozi desetletja, na kar se nanaša tretje raziskovalno vprašanje: kako se je status žensk spreminjal (in se spreminja) skozi leta?

3.1 Spol

Spol je že od konca 19. stoletja pomemben del analize muslimanskih družb. Že od nekdaj so muslimanski teologi, filozofi in drugi obravnavali spol kot primarno kategorijo identifikacije, kot nekaj, za kar potrebujemo definicijo in predpise, da lahko ohranimo družbeni red. Da bi lahko regulirali odnose med moškimi in ženskami, so islamske intelektualne tradicije razvile veliko naukov, zakonov in praks, s katerimi želijo razviti uravnovešen družbeni red, v katerem bi moški in ženske opravljali vloge, ki bi pomagale drug drugemu in sami družbi (Elias, 2010).

V realnosti se družbe velikokrat nagibajo stran od takih idealov. Razumevanje spola pogosto prinaša razlike v izvrševanju vlog obeh spolov in v odnosih med njima. Ženske imajo možnost uveljavljati pravice, ki so jim dane po šeriatskem pravu. K tradicionalnim idealom družbenega reda, kjer moški in ženske zavzamejo njim namenjena mesta, je mnogo sprememb prinesel pojav feminizma. To je prispevalo tudi k večji vidnosti in glasu muslimanskih žensk v tradicionalno 'moških' prostorih, kot so mošeje, mediji in ostala javna prizorišča. Aktualne dinamične debate so nas prisilile k temu, da ponovno premislimo o uporabnosti določenih metodoloških modelov v proučevanju ženskega spola in družbene vloge žensk v islamu. Stereotipi zatiranih muslimanskih žensk se kljub obetavnemu razvoju še vedno pojavljajo (Elias, 2010).

Močen vpliv na dojemanje spola v islamu je imela knjiga *Orientalizem* avtorja Edwarda Saida, ki nasprotuje prevladujoči predstavi orientalskih žensk, ki so jo ustvarili popotniki in zahodni

profesorji, ki niso imeli skoraj nič izkušenj in znanja o ljudeh v muslimanskih družbah. Knjiga se ne osredotoča le na spol, je pa kljub temu vzbudila veliko vprašanj o povezavi med kolonizacijo in položajem muslimanskih žensk. Kmalu je bila izpostavljena pomembnost debat o muslimanskih ženskah in moških. Ti pogovori so postavili v ospredje pomembnost socialnih, političnih, kulturnih in religiozних faktorjev za spremembe v vlogah spolov in odnosih v muslimanskih družbah (Elias, 2010).

Za Saidom se je zahodno akademsko in politično zanimanje za življenja muslimanskih žensk močno povečalo. K temu je veliko prispevala tudi islamska revolucija³ in posledice le-te, ki so vprašanje spola v islamu prenesle tudi v zahodno akademsko in politično misel. Pred tem se s temo spola in islama v neislamskih študijah skoraj niso ukvarjali in le majhno število muslimanov je tematiko spola videlo kot središče muslimanske družbe. V muslimanskih družbah so literarna dela politikov in intelektualcev opozarjala na pomembnost udeležbe žensk na nacionalnih združenjih ter na islamskem političnem gibanju (Elias, 2010).

Ideologi prav tako skušajo opozoriti na pomen prepoznavnosti žensk in njihove udeležbe v nacionalnih gibanjih. Sociolog Ali Shariati je kritiziral konservativne moške in ženske, ki so se premočno držali tradicije in s tem onemogočili ženskam, da bi odkrile svoj potencial v muslimanski skupnosti. Očital pa je tudi tistim, ki so zapustili islam in postali tako zelo vpleteni v zahod in materialne pasti, da niso opazili nepravilnosti islamske religije (Elias, 2010).

3.2 Predislamski svet

Potrebno je poznati predislamski svet, da lahko danes razumemo vlogo in položaj islamskih žensk, saj na to ne vplivata le islam in Mohamed, za katerega mnogi mislijo, da je ženske poniževal in jih preziral. Kulturne vzorce za današnji položaj žensk moramo iskati tudi v navadah vzhodnih poganskih narodov (Sever, 2002).

Na arabskih območjih je med predislamskim in zdaj v islamiziranem svetu prišlo do velikih sprememb. Pred Mohamedom naj bi bilo tam veliko nasilja med plemeni, neenakost naj bi se razvijala v željo po bogastvu in imetju, te družbe naj bi izvajale grobe verske in družbene

³ V januarju leta 1978 je v Iranu prišlo do spopadov med študenti teologije in policijo. Po vsej državi so izbruhnili protesti, prišlo pa je tudi do smrtnih žrtev med študenti. Dobro leto kasneje je bila razglašena Islamska republika, Iran pa je takrat začel gospodarsko nazadovati. (Wintle, 2003, 408-411)

obrede. Ženske naj bi bile takrat last moških, ki so lahko imeli več žena brez kakršnihkoli moralnih ali materialnih obvez. Z njimi so lahko ravnali kot so hoteli. Že v poganskih narodih je rojstvo hčerke pomenilo nesrečo, pogosto so jih zakopali že v otroštvu. Če pa so preživele, niso imele nikakršnih dednih pravic (Sever, 2002).

Podobne običaje so imeli tudi v drugih deželah zunaj Arabije: v Perziji je bila ženska vedno 'sužnja', v mestih so jih lahko prodajali, verski predpisi pa so moškim dovoljevali celo poročanje s sestrami, hčerami ali materami. Enako nehumani so bili Grki in Rimljani. Podrejenost žensk torej izhaja že iz antičnih časov, nekateri avtorji pa trdijo, da je v bibliji na nekaterih mestih ženska obravnavana kot 'hujša od smrti' (Sever, 2002).

Ženske niso imele osnovnih pravic in svobode, včasih niti niso bile več priznavane kot človeška bitja. Te običaje je želel Mohamed izkoreniniti ter izboljšati položaj žensk, glede na nekatere avtorje pa naj bi to storile tudi koranske reforme, ki bi s koranom prinesle znatno večjo enakopravnost moških in žensk. Na drugi strani pa so avtorji, ki menijo, da so v predislamskih družbah imele ženske osrednjo vlogo v trgovini, plemenski politiki in spolnosti. Pogosto naj bi bilo tudi mnogomoštvo (Sever, 2002).

3.3 Pojav korana in spremembe za ženske

V času Mohamedovega življenja je bilo skoraj pravilo, da je imel moški več žena. Tudi sam je imel več žena, a z njimi ni ravnal nasilno. Prav on pa je začel govoriti o enakopravnosti žensk in moških, kar je bilo nekaj čisto novega za takratno arabsko družbo (glede na njihovo mišljenje in tradicijo). Nekateri avtorji menijo, da potem koran postavi tudi žensko kot pravno osebo, vključno z vsemi pravicami in dolžnostmi človeka. Koran je nedvomno spremenil položaj takratnih žensk, po mnogih mnenjih na boljše. Hčerke so lahko po novih prepisih dedovale, glede državljanskih pravic pa so postale celo enakopravne moškim (Sever, 2002).

Islam je na splošno močno utrdil zakonsko zvezo – ženska mora sama privoliti v poroko (ne sme biti prisiljena), ločitev je možna le kot zadnji izhod, mož pa je dolžan dati ženi določeno vsoto, ki jo ta jo obdrži tudi v primeru ločitve. Glede na nekatere avtorje je koran dal ženskam pravico do dedovanja in ločitve veliko preden so to pravico dobile zahodne ženske. Nekatero ženske so se celo bojevale v bitkah skupaj z moškimi ter imele veliko vlogo v javnem življenju v Medini. Koran

tudi ne zahteva ločitev žensk v posamezne dele hiše ali pa njihovega zakrivanja, temveč obravnava žensko in moškega kot partnerja pred bogom, ki imata enake dolžnosti in odgovornosti (Sever, 2002).

Odnosi moški – ženska

Nekateri avtorji trdijo, da islam ne primerja moškega in ženske, vendar pa tudi ne priznava enakosti ljudi. Ženske in moški naj bi tako imeli enake etične, verske in državljske pravice, dolžnosti in odgovornosti. Glavna funkcija ženske naj bi bila skrb za dom in otroke, medtem ko je poglavitna funkcija moških zaščita družine, odgovornost ter zaslužek za preživetje. Obe funkciji naj bi bili enako izpostavljeni moralnim normam, te razlike pa so pomembne za samoizpolnitev spolov (Sever, 2002).

Mati in oče

Glavna institucija islama je družina, ki deluje kot majhna družba – vsak posameznik ima svojo vlogo in dolžnosti. V islamski družini igra glavno vlogo mati, saj skrbi za gospodinjstvo, posestvo in otroke. Ni potrebno, ali je zaposlena. Lahko si gradi svojo poklicno kariero, vendar to ni najpomembnejše, saj za preživetje družine skrbijo moški. Če ima žena svoje prihodke, so ti njena last, in mož naj ne bi imel pravice do njihove uporabe (Sever, 2002).

Poroka

Za muslimane je poroka legalna zveza med moškim in žensko, je dolžnost do sprejetja medsebojnega dogovora, da bosta zakonca živela skupaj in skladno z načeli islama. Poroka je tudi odnos med osebama s podobnim pogledom na življenje. Ženskam se ni dovoljeno poročiti z nemuslimanom, medtem ko se moški lahko poročijo tudi z judinjo ali kristjanko. Ženskam to ni dovoljeno, prav tako ni dovoljeno poročiti se s poganom, če seveda le-ta ne prestopi v islam. Prepovedana je tudi poroka s krvnimi sorodniki po mamini ali očetovi strani, kljub temu da so se v predislamskih družbah moški lahko poročali z očetovimi ženami ali pa celo z dvema sestrama naenkrat (Sever, 2002; Kerševan et al, 2003).

Poligamija

Le en verz v koranu omenja poligamijo (moškim dovoljuje poroko z dvema, tremi ali štirimi ženami), vendar je ne spodbuja, le dovoljuje jo v posebnih pogojih. To je bila posledica problemov večjega števila žensk kot moških, torej je bilo v interesu družbe pa tudi žensk, da bi se poročile, namesto da bi preostanek življenja preživele brez zakona, ljubezni, materialne varnosti in materinstva. Večina muslimanov ne živi v poligamiji, saj je ta dovoljena le, če bo moški z vsemi ženami ravnal enako in pravično, kar pa je tudi skoraj nemogoče. Poligamija je torej dovoljena le v določenih okoliščinah, vseeno pa koran bolj vzpodbuja monogamijo (Sever, 2002; Kerševan et al, 2003).

Prešuštvovanje

Islam prepoveduje spolni odnos izven zakona, saj ima za muslimane funkcijo čustvene zadovoljitve in ohranjanja človeške eksistence. S tem ohranijo njegovo pomembnost, resnost in vrednost. Prepovedan je tudi spolni odnos med moškim in žensko, ki nista poročena. Če je zakonec nezvest, so potrebne štiri priče, ki lahko to nezvestobo potrdijo. Obsojencem (enako moškemu kot ženski) je naloženo kesanje – bog jim bo odpustil, če se le iskreno pokesajo. Če pa se ne pokesajo, naj bi oba kaznovali enako. Prešuštniki se lahko poročijo le s prešuštniki, pogani ali mnogobožci (Sever, 2002; Kerševan et al, 2003).

Ločitev

Razlogi za ločitev morajo biti upravičeni ter osnovani na zakonu, da jo koran dopušča (poroka v islamu ni popolnoma verska institucija). Islam mora poskrbeti za olajšan položaj ločeni ženi ter ji zagotoviti preživetje. V primeru ločitve mora mož ženi dati poročno darilo ter jo pomagati preživljati še za naslednje tri mesece (razen če je žena nezvesta). Ženska in moški lahko zahtevata ločitev zaradi zapustitve, kronične ali duševne bolezni, slabega ravnanja, nemoralnosti ali napačno sestavljene poročne pogodbe. Zanimivo je, da ima lahko žena več razlogov za ločitev kot moški – ločitev je upravičena tudi, če žena dolgo ne ve, kje je mož, ali če je ta dalj časa zaprt ali ujet, če zavrne preskrbo zanjo ... Med prošnjo za ločitev in dejansko ločitvijo mora preteči testno obdobje treh mesecev. Če ugotovijo, da je ženska noseča, se od moža ne sme ločiti do rojstva otroka, vendar pa mora biti ženska v tem obdobju ljubeče

obravnavana. Poleg vsega se ženska ne more ločiti med mesečnim ciklusom, ločitev pa se mora vedno opraviti pred dvema pričama (Sever, 2002; Kerševan et al, 2003).

Zakrivanje

Ženske so bile izolirane (v hiši, na javnih prostorih idr.) že veliko pred Mohamedom, to se ni pojavilo v času njegovega življenja. Takrat so ženske hodile do njega odkrite in svobodne, spremljale so ga celo na potovanjih in vojnih pohodih. Mnogo kasneje je prišlo še do zakrivanja ženskega obraza – ko so Arabci prišli v stik z drugimi vzhodnimi narodi (takrat se začne nasprotovanje ženski svobodi). Takrat naj bi beduini hodili okrog nepokriti, zato jim je Mohamed moral ukazati, da se naj oblačijo dostojno. Začeli so se pokrivati, odkrita so ostala prsa, vrat in glava. Vendar so zaradi žgočega sonca začeli pokrivati tudi ostale dele telesa. Počasi se je ta zastor preselil na ženski obraz. Med drugim so na začetku bogate ženske želele ekstravaganco in tudi varnost pred nadlegovanjem, kar je vodilo do današnjega zakrivanja ženskih obrazov (Sever, 2002).

Dedovanje

Mohamed je spremenil določila o dedovanju, in sicer tako, da so deklice lahko dedovale, vendar le polovico tega, kar so dobili fantje. Hotel je izkoreniniti običaje, zaradi katerih je bila ženska nesvobodna in odvisna od moškega. To je povzročilo velik šok za beduine in celo smrtni udarec takratni plemenski ureditvi – če so ženske neodvisne, to pomeni, da se lahko poročijo tudi zunaj plemen. Ženske so dobile tudi nekatere pravice, ki so jih dotlej imeli le moški, in sicer pravico do lastnine in dedovanja (Sever, 2002; Kerševan et al, 2003).

Izobraževanje

Izobrazba muslimanov se začne že pri tem, da naj bi Alah ustvaril človeka, da se trudi in bori, človekova dolžnost pa je, da se izobrazbi posvetijo kot vseživljenjskemu procesu. Prav tako je dolžnost vsakega muslimana in muslimanke, da išče znanje, saj se s tem ljudje učijo in postajajo zrelejši in boljši v svojem obnašanju (Sever, 2002).

3.4 Koran in spol

V koranu zasledimo veliko o pravicah žensk, njihovih vlogah in dolžnostih v družbi, v islamu ter tudi o odnosih med moškim in žensko. V koranu se verzi sklicujejo tako na moške kot tudi na ženske simbole iz zgodovine ter na dejanja obojih kot primeri pravilnosti ali nevernosti. V knjigi je z imenom omenjena le ena ženska - Marija, Jezusova mati – ne zaradi zanikanja pomembnosti žensk, temveč bolj literarni običaj. Na nekaterih mestih ni vidnih asociacij med spolom določenega lika s specifičnim moškim ali ženskim vedenjem. Zato so se interpretatorji religioznih besedil zavzemali za Marijino preroštvo. In vendar so ženski liki vseeno pogosto uporabljeni za moralne primere idealnega obnašanja islamskih žensk. Poseben pomen za vodenje muslimanskih žensk imajo Mohamedove žene (Elias, 2010).

Skozi koran so moški in ženske verniki s podobnimi nalogami pred Bogom ter z enakimi zmožnostmi za vero: oboji so torej pred Bogom enakovredni v spiritualnem smislu. Prav tako je v več verzih vidno, da želi islam povzdigniti pravice žensk – zanje zahteva pravico in spoštovanje. Prav tako sveta knjiga predlaga, da bi imele ženske pri dedovanju enake možnosti kot moški. Pri ločitvah lahko zasledimo, da so moški dolžni dati ločenim ženskam nadomestila in se vzdržati ponovnega lastništva njihovega denarja. V več verzih v koranu se kaže nagibanje k različnim vlogam, pravicam in dolžnostim spolov. To se odraža tudi v določbah šeriatskega prava, ki ženskam ne daje enakih pravic in poudarja njihovo intelektualno in moralno podrejenost (Elias, 2010).

Določeni verzi v koranu sporočajo, da so ženske odvisne od moških, in da moški skrbijo za žene. S tako pomembno vlogo naj bi se pokazalo tudi, kateri od spolov je Bogu ljubši. Različni interpretatorji si verze razlagajo na drugačne načine. Glede na klasično interpretacijo imajo moški avtoriteto nad ženskami – torej so superiorni. Novejši interpretatorji nasprotno menijo, da verzi ciljajo le na finančno dolžnost moških do žensk (Elias, 2010).

V nadaljevanju svete knjige je opisana procedura, ki jo morajo izvajati moški nad ženskami, ki so kršile zakon ali principe, in s tem vplivale na zakon. Omenjen proces narekuje možem, da po korakih kaznujejo žene ter jih na začetku le opozorijo na njihovo vedenje. Naslednji korak je, da ločijo svoje postelje od postelj svojih žena. Na koncu jih smejo udariti. To je zadnji korak, ki pa

ima veliko različnih interpretacij in je s tem tudi precej kontradiktoren. Moški lahko po teh korakih ukrepajo le, če se žena upre ali ne uboga, dejanja pa si morajo slediti z razmakom nekaj dni (Elias, 2010; Kerševan et al, 2003).

*»Moški so zaščitniki žensk,
ker je Alah ene iznad drugih odlikoval,
in ker moški svoja imetja porablajo!
Krepostne žene pa so poslušne
in vse čuvajo,
tudi ko je mož od hiše odsoten,
zato tudi njih Alah štiti!
Tem ženam, katerim neposlušnosti se bojite, svetujte
in se nato tudi v postelji od njih ločite
in jih tudi udarite!
A ko vam bodo poslušne, tedaj proti njim odločitev
nikakršnih ne sprejemajte.
Alah je res vzvišen in velik!« (4. sura, 34. stih)*

Najnovejši interpretatorji zgornjih verzov v koranu širše razmišljajo o avtoriteti mož nad ženskami ter trdijo, da moški nimajo pravice pretepati žensk pod nobenim pogojem, ne glede na to, kaj pripoveduje sveti tekst. Potrebno je še omeniti, da Mohamed ni pretepal svojih žena, na njihova dejanja je reagiral le z ekstremnim nestrinjanjem in le včasih z blagimi udarci, ki pa se na telesu niso poznali in niso bili usmerjeni v glavo (Elias, 2010).

Interpretacij korana je veliko, predvsem novejši učenjaki pa pravijo, da različne vloge moških in žensk ne nasprotujejo njihovi prvotni enakosti po knjigi; ideja o enakosti je kompleksna, problematizirali so jo že mnogi pisatelji. Za napačno razumevanje oziroma interpretiranje korana glede podrejenosti žensk imamo več razlogov: moralne, intelektualne in čustvene (Elias, 2010).

Najprej je potrebno omeniti, da je pri prvotnih interpretacijah besedil primanjkovalo žensk. Klasični razlagalci so tako besedilo razlagali glede na svoje socialno okolje, torej v svoje dobro. Tradicionalno so bili v zgodovini moški interpretatorji. Večkratna napačna interpretacija svetih tekstov s strani moške elite je vrgla senco na pomembno etiko enakosti med spoloma, ki izvira iz korana. Nekateri celo zagovarjajo, da koran predstavlja argumente proti najpogostejšim patriarhalnim normam (Elias, 2010).

Po drugi strani si veliko muslimanov razlaga, da argumenti za podrejenost žensk tičijo v samih svetih tekstih islama in ne v radikalnih interpretacijah le-teh. Kljub vsemu so dokazi za enakost vprašljivi, saj verzi vseeno namigujejo na patriarhalni privilegij v prid moških (Elias, 2010).

Če na kratko povzamemo zapisano: Mohamed si je prizadeval za izboljšanje položaja žensk in v ta namen pisal tudi številne koranske reforme. Med drugim je bilo poročanje ženske brez njene privolitve kaznivo, dobile so tudi pravico do dedovanja in lastnine. Sveto besedilo vzpodbuja ženske, da kot zavedne muslimanke iščejo znanje, se učijo in izobražujejo.

Na tem mestu lahko delno potrdiva najino prvo hipotezo, ki pravi, da koran žensko varuje in ji daje pravice. Koran na splošno zagovarja enakopravnost moških in žensk, kar je podrobno obravnavano in razloženo v zadnjih dveh poglavjih. Izjema je 4. sura, 34. verz, ki eksplicitno pravi, da je treba neposlušne ženske kaznovati. Seveda je treba upoštevati, da se pri raznih interpretacijah korana pogled na ženske razlikuje. S tem odgovarjava na prvo raziskovalno vprašanje, ki se nanaša na koran ter status, dedovanje, izobrazbo, družinske vloge, privolitve v poroko, ločitve žensk in nasilja nad ženskami.

3.5 Spol in šeriatsko pravo

Sharia pomeni »pot k napajališču« oziroma pot, ki ji je treba slediti. Šeriatsko pravo vsebuje božje zapovedi, ki urejajo vsa človekova ravnanja in se delijo na strogo zapovedana, priporočena, odsvetovana, strogo prepovedana in dovoljena (Šterbenc, 2005).

Od leta 1970 naprej so se začeli zelo pogosto pojavljati islamski intelektualci – še posebej tisti, ki so vsaj del življenja živeli ali se učili v razvitem svetu, feministi in aktivisti, ki so v javnosti radi diskutirali šarijo. Ob tem so izpostavljali probleme, ki so se pojavili med muslimani o družbenih vlogah moških in žensk ter razmerjih med obema spoloma. Začeli so kritizirati in izzivati

tradicionalne razlage, ki na eni strani povišajo status žensk in na drugi strani tolerirajo nasilje nad ženskami ter kršenje pravic, ki so jih dobile od boga (Elias, 2010).

Islamski učenjaki so se vključili v debate o reinterpretaciji ne le svetih besedil, temveč tudi šarije, da bi s tem ženskam zagotovili več pravic. Prav tako so se pojavile skupine versko-političnih aktivistov, ki so bili povsem ali vsaj delno izobraženi na Zahodu in so tako lahko združili poznavanje islamske tradicije in jedra vere z znanjem o zahodnih kulturah ter drugih intelektualnih idiomih (Elias, 2010).

V zadnjih desetletjih pa se je pojavilo tudi veliko del islamskih feministov, liberalnih muslimanov in muslimanskih izobražencev, ki iz prve roke opisujejo islamske tradicije in prakse, še posebej v povezavi s koranom. Koran jim pomeni moralno vodilo in obenem temelj za novo konceptualizacijo spola, ki bo služila v prid gradnji sistema, ki bo naravnano bolj enakovredno za oba spola. Prav tako v zadnjih letih ženske dobivajo politično, družbeno ter ekonomsko moč na mnogih muslimanskih geografskih področjih (Elias, 2010).

V Tuniziji, Turčiji in nekaterih drugih državah so se možnosti za ženske, ki se želijo izobraziti, zaposliti ali sodelovati v politiki, vidno povečale. Feministke trdijo, da so te možnosti nujne. Tako naj bi zapovedoval tudi islam (Elias, 2010).

3.6 Ženske Irana med leti 1814 in 2001

Med brskanjem po literaturi sva našli knjigo z naslovom Moč zatiranih žensk Irana in si jo le iz radovednosti izposodili. Potem sva se odločili, da zgodbo iranskih žensk vključiva v najino raziskovalno delo in s tem priskrbiva primer boja žensk v eni izmed arabskih držav. Treba je poudariti, da situacije ali pridobitve ženskih pravic v Iranu ne moremo posplošiti na druge arabske države. Treba se je namreč zavedati, da je vsaka država edinstvena, unikatna in samosvoja.

V drugi polovici 18. stoletja so se začele opaznejše spremembe v Iranu - začetek ženskega gibanja. Ena izmed prvih vidnejših ženskih osebnosti Irana je bila ženska po imenu Fatima, ki se je s sestro izobraževala najprej v Iranu in nato še v Iraku. V Iranu je oblikovala prvo združenje žensk, ki je podprlo predvsem ženske na kraljevih dvorih. Še posebej je izstopala Tahireh, ki se

je močno zavzemala za emancipacijo žensk. Zaradi njenega obnašanja so jo zaprli, a je kmalu pobegnila. Ta prva ženska gibanja v Iranu so bile močne skupine žensk z velikim zagonom, rezultati pa so bili spodbujanje žensk in otrok k izobraževanju in učenju (Lenhart, 2014).

Nato so se v poznejšem delu 19. stoletja začela oblikovati tudi druga gibanja. Pomembnejša ženska tistega časa je bila Taj Saltaneh, ki je javno kritizirala ter opozarjala na zaničevan položaj žensk. Takratna monarhija je na srečo ni zatirala. Veliko žensk se je leta 1872 združilo v proteste ob objavi koncesije o tobaku, ženske so tudi napadle vladno skladišče in celo svarile vladarja pred sprejemanjem vsebine ustave. V tem času so izhajali tudi napredni časopisi, ki so objavljali članke z vsebinami, ki so nasprotovale zakonom. Veliko žensk različnih veroizpovedi se je zbralo na britanski ambasadi, kjer so lahko normalno delovale. Leta 1906 so se te tudi združile v tajno združenje. Kmalu so pozvale moške, naj ženskam prepustijo parlament in se s tem zavzele tudi za enake pravice, kot so jih imeli moški. Moški so tem pobudam glasno nasprotovali in ženskam so vrata v parlament ostala zaprta. To so upravičili s trditvami, da je ženska dolžna vzgajati otroka, vzdrževati dom in skrbeti za družino (Lenhart, 2014).

Do leta 1906 so odprli šole za deklice, prvič so muslimanske deklice začele obiskovati ameriško šolo v Teheranu, deklice so se tudi znašle v misijonarskih šolah. Po tem, ko so jim zaprli vrata v parlament, so se ženske začele še bolj zavzemati za šolanje in izobraževanje. Usmerile so se tudi v druge dejavnosti, nastalo je še več tajnih organizacij. Leta 1907 so se na sestanku žensk v Teheranu odločile za ustanovitev šole za deklice pod njihovim okriljem. Po ustanovitvi prve take šole (ustanovila jo je Bibi Vazirof) je hitro nastalo še več takih šol, do leta 1913 so jih odprli že kar 63 (Lenhart, 2014).

Vse skupine so takrat igrale pomembno vlogo v politiki, saj so oblikovale sklade za sirotišnice, bolnišnice in šolstvo. Temu je sledilo še, da so članice iz združenja Informator žena leta 1915 prvič praznovala mednarodni dan žensk (Lenhart, 2014).

Ženske so postajale vedno bolj vplivne. Začele so javno izražati svoja stališča, šola je dobila prvo učiteljico in revija prvo žensko urednico. Tem dogodkom sledi še mnogo drugih - leta 1925 prevzame prestol prva ženska, leto kasneje se udeležijo prve mednarodne konference žensk v

Parizu. Kmalu so bile ženske pozvane, da se začnejo oblačiti kot ženske v Evropi, leta 1930 pa so jih celo oprostili davkov (Lenhart, 2014).

Najbolj prelomno leto za iranske ženske je bilo leto 1931, ko jim je parlament dodelil pravico do ločitve, seveda pod določenimi pogoji, a je bil to vseeno velik korak. Takrat so določili tudi spodnjo mejno starost, pri kateri se punce in fantje lahko poročijo: dekleta pri 15 letih, fantje pa pri 18. Znova so zahtevale volilno pravico, a so jih vnovič zavrnil. Ogromen vpliv takrat je imel Reza Šah, ki je leta 1934 napovedal reforme in večje pravice žena. S svojo družino je pozval vse ženske, da se šolajo in udeležujejo družabnega življenja v Iranu. Na tisti dan se je uradno rodila emancipacija žena v Iranu. Oblikovali so tudi narodni sistem šolstva, ki je bil enakovreden za punce in fante, prvič je ženska končala univerzo in celo dobila naziv profesor (Lenhart, 2014).

Kasneje, po letu 1933, so začele ženske prestopati tudi v vojsko in vojaško letalstvo, prvič so postale letalski piloti. Ko je padla vladavina Reze Šaha, se je še več žensk povezalo v neodvisne organizacije ženskih združenj. Med drugim sta bili najbolj vidni organizaciji Narodno združenje žena in Tudeh Party. Leta 1949 so ustanovili Visok svet žena, ki se je osredotočal na zdravje, dobrodelnost in izobraževanje. Kmalu so ime spremenili v Organizacija iranskih žensk, za tem pa je že leta 1977 preko milijon žensk uporabljalo njihove usluge (Lenhart, 2014).

Leta 1951 sta ženski po imenu Meherangiz Dawlatshahi in Safayeh Firouz ustanovili prvo organizacijo za človekove pravice: sestali sta se tudi s Reze Šahom in zahtevali volilno pravico za ženske. S tem so verske oblasti in opozicija končno odobrili zahteve: poligamija postane bolj omejena; ločitve prestavijo na družinska sodišča; leta, pri katerih so se deklice lahko poročile, so prestavili nazaj na 18 let. Leta 1951 dobi Iran svojo prvo ministrico. Nekaj let kasneje dobijo ženske tudi pravico do skrbništva nad otroci in so pozvane k izobraževanju ter k priključitvi v vojsko. Odpravijo kazni za splav, čeprav ta nikoli ni bil legaliziran (Lenhart, 2014).

Že leta 1978 je bila tretjina vseh študentov žensk, dva milijona žensk je bilo zaposlenih, 33 jih je bilo v parlamentu in dve v senatu. Do januarja istega leta je v revolucionarnih gibanjih sodelovalo več milijonov žensk. Potem so ustanovili Islamsko republiko. To je ženskam prineslo mnoge spremembe, ki so jih postavile nekaj let nazaj v preteklost (Lenhart, 2014).

Kmalu so preklicali zakon o družinski zaščiti in pravicah, ženske, zaposlene na javnih mestih, so morale obleči islamska oblačila. Na mednarodni dan žena se je zbralo na tisoče žensk, ki so protestirale, a žal jim zakonov ni uspelo spremeniti. Ženitvena leta deklic so bila premaknjena nazaj na 13 let. Še vedno so se oblikovale različne organizacije žensk, ki so jih podpirale nekatere politične strukture (Lenhart, 2014).

Ko je bil oblikovan nov parlament, so izvolili 217 članov, od tega le tri ženske. V Islamski republiki razglasijo rojstni dan Fatime (hčere Preroka) za narodni dan. Na konferenci Združenih narodov, ki se je sestala na temo ženskih pravic, je Iran zastopala dr. Shahin Tabatabaei, ki je izjavila, da ni nič bolj kriminalnega kot prešuštvo in nezvestoba ter s tem odobrila tudi obsodbe na kamenjanje do smrti. Tako se je islamizacija vedno bolj širila, ženske so se začele umikati v ilegalo ali so celo zapustile Iran in zunaj meja oblikovale različne organizacije, da bi svetu pokazale realno situacijo žensk v Iranu (Lenhart, 2014).

Leta 1984 je bila ustanovljena prva teološka šola za deklice. Revija Payami Zan je bila pod vodstvom žensk in je poročala o teologiji in izobraževanju žensk. Osem let kasneje so začele izdajati še revijo Zanan, v kateri so močno kritizirale islamsko kodo oblačenja. Ženske se niso predale in so se kljub vsemu še vedno znova borile za svoj položaj v družbi (Lenhart, 2014).

4. NASILJE NAD ŽENSKAMI

V četrtem poglavju bova poskušali poiskati odgovor na 2. raziskovalno vprašanje. V njem sva se vprašali, ali ima nasilje nad ženskami korenine v veri ali kulturi. Z odgovorom bova potem tudi potrdili oziroma zavrnilo raziskovalno hipotezo H_2 : Nasilje nad žen(sk)ami je bolj posledica kulture kot vere. V tem poglavju bomo pogledali tudi, ali se status žensk izboljšuje (3. raziskovalno vprašanje: Kako se je status žensk spreminjal (in se spreminja) skozi leta? in H_3 : Status žensk se iz dneva v dan izboljšuje.), ter ali je nasilje še vedno prisotno (6. raziskovalno vprašanje: Ali je nasilje nad ženskami še vedno prisotno?). Tako bova preverili še šesto hipotezo, ki pravi: pravice žensk se dnevno kršijo in redko prijavljajo socialni službi, policiji ali drugim državnim organom.

World Health Organisation (WHO) je zapisala, da je verjetno ena izmed najpogostejših oblik nasilja prav nasilje v družini in predvsem nasilje moža nad ženo. Čeprav je to v zahodnih državah

nedopustno, je tako nasilje v arabskih državah še vedno del privatnega življenja in bi naj ostalo znotraj družine (Douki et al, 2003).

Po raziskavi v Egiptu so ugotovili, da je bila ena tretjina žensk vsaj enkrat tepena od moža. Še več: dobrih 30 % le-teh je bilo zlorabljenih med nosečnostjo. V Palestini je skoraj 40 % žensk na vprašanje, ali so bile v zadnjem letu zlorabljene, odgovorilo pritrdilno. Ko so raziskovalci ugotavljali stanje v Izraelu, so vprašali mladostnike, kolikokrat so bili priča prizoru, v katerem je oče pretepal mamo. Več kot tri četrtine vprašanih je odgovorilo pozitivno (Douki et al, 2003).

Študije so med drugim pokazale tudi velike probleme, ki jih imajo zlorabljene ženske na področju duševnega zdravja. Med drugim so nagnjene k depresiji, anksioznosti in samomoru. Še posebej depresija ima visok korelacijski faktor s tepenimi ženami (Douki et a, 2003).

V raziskavi, ki je bila izvedena v Palestini, so znanstveniki ugotovili, da ima nasilje nad ženskami resne psihološke posledice. Več fizičnega, verbalnega, psihološkega, ekonomskega ali spolnega nasilja kot so ženske morale pretrpeti, večja je bila verjetnost, da bodo v nadaljnje žrtve osebnih stisk, bolj nagnjene pa naj bi bile tudi k pogosti jezi ter velikemu strahu (Haj-Yahia, 1999).

Ne le, da je nasilje grožnja ženski in včasih celo zarodku, ki rase v njej; nasilje ogroža celo družinsko skupnost, saj lahko uniči družinski ugled v skupnosti. Ogroža tudi razmerje med obema družinama po ženini ter moževi strani. Otroci, ki bodo prisostvovali takšni situaciji, bodo zrasli v moške, enake svojim očetom, in tako se bodo zlorabe in nasilna razmerja prenašala iz generacije v generacijo. Sovražili bodo svoje očete, pokazali nespoštovanje do lastne mame in zelo verjetno topli svoje žene (Haj-Yahia, 2000).

Kaj narediti v primeru nasilja? Sodeč po raziskavah je dobrih 90 % žensk mnenja, naj beseda o nasilju ostane znotraj ožje družine. V nekaterih primerih bi vključili tudi partnerjevo družino, le 15 % pa bi iskalo pomoč na socialnih zavodih ali hude oblike nasilja prijavilo na policijo. To ni presenetljivo, če pomislimo na neučinkovite javne zavode in nefunkcionalen socialni sistem, ki je prisoten v arabskih državah. Le dobrih 5 % žensk bi rešitev poiskalo v ločitvi in to le potem, ko so bile preizkušene vse druge možnosti (Haj-Yahia, 2000).

V arabskih državah se pojavlja močna nagnjenost k temu, da se nasilje v družini ne prijavlja. Rezultati raziskav in intervjujev so pokazali, da bi se morale žene maksimalno potruditi, da problem ostane znotraj družine, in da ohranijo družinsko zasebnost. Razmišljati morajo o družini kot celoti in se truditi, da v njej vedno znova vzpostavljajo ravnotežje in harmonijo, ter da jo tako rekoč držijo skupaj. Zaradi tega se poudarja tudi spoštovanje do moža, ki se pričakuje od vsake žene. Tepene ženske morajo tako misliti na skupno dobro družine in ugled (Haj-Yahia, 2000).

To se ujema s kulturnim kontekstom islamskih držav, kjer je poudarek na družinski zasebnosti in družinski časti. Zelo je prisoten strah pred tem, da bi bil družinski ugled uničen, če bi nasilje v družini prijavili. To je povezano tudi z ohranjanjem visokega ugleda deklet, saj je družini najpomembnejše, da jih bo nekoč nek moški želel vzeti v sveti zakon (Douki et al, 2003).

V nadaljevanju lahko preberete nekatere odgovore in komentarje arabskih žensk v Izraelu na naslednje vprašanje: »Kaj bi svetovali vaši hčerki, če bi vam povedala, da jo mož zlorablja?«

- »Čeprav bi svetovala hčerki, naj se ne podredi nasilju, jo bom prav tako opomnila, da mora biti do moža tolerantna in strpna, ga mora spoštovati in ga poskusiti razumeti. Mogoče ima v službi trenutno težke razmere in je zato nekoliko napet.«
- »Če bi mi hčerka povedala, da jo mož pretepa, bi bila zelo jezna. Najprej bi ji svetovala, naj gre do moža in se poskuša pogovoriti z njim, brez da bi v situacijo vpletala ljudi od zunaj. Ne sme ostati tiho o nasilju moža, ampak obenem ne sme dati drugim vedeti, kaj se dogaja znotraj njene družine.«
- »Hčerki bi predlagala, naj dovoli mojemu možu, da posreduje. Problem bi obdržala znotraj družine in videla, ali bi naše posredovanje pomagalo.«
- »Jasno je, da zapletanje policije v družinske probleme v naši družbi ni zaželeno. Osebno mislim, da ni spoštljivo iti na policijo – ni spoštljivo niti za ženo, niti za družino. Ampak če sem prepričana, da smo storili vse, kar smo lahko, da zet ne bi pretepal naše hčerke in on vseeno nadaljuje s tem početjem – še posebej, če sosedi vedo za to – bi hčerki predlagala, da gre na policijo. Mogoče ga lahko oni odvrnejo od takega početja in ga

kaznujejo. Seveda ji nikoli ne bi dovolila, da gre na policijo sama. Njen oče in brati bi šli z njo.« (Haj-Yahia, 2000).

Ženske, ki bi nasilje prijavile, bi družba izolirala in glasno kritizirala ter krivila za probleme in razpad družine. Družina je najvišja in najpomembnejša institucija islamske družbe, s tem pa tudi partnerska vez. Tepehim ženskam je tako svetovano, da naj pozabijo, oprostijo in mislijo na družino. Nasilni možje verjamejo, da jih je žena dolžna ubogati in spoštovati ne glede na vse (Douki et al, 2003).

Zdi se nama smiselno vrniti na začetek najinega raziskovanja, ko sva predpostavili, da se zloraba žensk redko prijavi socialni službi, policiji ali drugim državnim institucijam (H_6). To je povezano tudi s slabim sistemom za pomoč pri nasilju, o čemer bova pisali v nadaljevanju.

Kljub temu, da obstajajo tudi zakoni, ki nasilje prepovedujejo, pa vendarle ponavadi ne storijo nič proti nasilnim možem. Islamski zakon namreč priznava moževo pravico, da ženino neubogljivost kaznuje. Tudi če žrtve nasilje prijavijo, ga avtoritete večinoma preprosto spregledajo in označijo kot nekaj, kar naj bo urejeno znotraj družine in tako je vsakdanja praksa, da je nasilje v družini pač privatna zadeva (Douki et al, 2003).

Tudi profesionalci v zdravstvu delujejo na podoben način. Poročila o nasilju so pogosto zavrjena, vidno minimalizirana, spoznana za neresnična ali ignorirana. Ženske v kritičnih razmerjih so označene kot mazohistke. Posledice incesta, posilstva, nasilja nad ženo in drugih oblik nasilja skoraj nikoli niso zdravljene z individualno, partnersko ali skupinsko terapijo. Travma tako ostaja (Douki et al, 2003).

Na tem mestu lahko potrdiva del šeste hipoteze (H_6 : Pravice žensk se redno kršijo in redko prijavljajo socialni službi, policiji ali drugim socialnim organom.). Iz napisanega je jasno razvidno, da se nasilje nad ženami le redko prijavi, saj se večinoma trudijo, da bi ga zadržali znotraj družine. Drugače bi bil omadeževan družinski ugled ter čast družine. Tako kažejo tudi odgovori iz Haj-Yahijeve raziskave iz leta 2000, v kateri je večina mater rekla, da bi vzpodbujale svoje hčerke, naj stvar rešijo znotraj družine in brez vpletanja policije.

V mnogih arabskih državah obstaja prepričanje, da mož v resnici sploh ni odgovoren za nasilje in strah, ki ga sadi v družini, ampak je povsem odgovorna žena. Če povzameva različne raziskave, narejene v določenih arabskih državah, lahko zaključiva, da več kot 50 % prebivalcev, ki so sodelovali v njih, meni, da je nasilje nad ženskami sprejemljivo in dopustno (Douki et al, 2003).

Odgovornost za nasilje nad ženskami najpogosteje pade na ženska ramena in je upravičeno zaradi ženinega »grdega obnašanja«. V to je všteto govorjenje nesmislov možu, klepetanje, pritoževanje, preveč govorjenja, namerno izzivanje moža, neposlušnost in neprimerno vedenje glede na dano tradicionalno vlogo v družbi. Velika večina arabskih prebivalcev je mnenja, da je možu dovoljeno nasilje, če le-ta sumi, da ga žena vara. Obenem pa nasilje zagovarjajo tudi v primeru, če žena zavrne spolni odnos z možem (Douki et al, 2003).

V veliki meri velja, da je nasilje nad ženskami upravičeno tudi zaradi osebnih in službenih problemov moža. Ko naj bi torej moški partner čutil stres, frustracije in nezadovoljstvo, kar bi sprožilo občutke žalosti in prepričanja, da ga nihče ne razume, mu je dovoljeno jezo izraziti nad svojo življenjsko partnerico (Douki et al, 2003).

Pred islamom so bila dekleta nemalokrat pokopana živa, mož pa je imel vse pravice glede življenja in smrti. Cinično rečeno, pretepanje žena je pravzaprav paradiž v primerjavi s tem. Islam je prepovedal detomor žensk in zasmehoval očete, ki so na rojstvo hčerke gledali s prezirom. Prerok je nekoč dejal: »Kogarkoli, ki ima hčerko, in je ne pokoplje žive, je ne žali in nima raje sina kot njo, bo Bog poslal v raj.« (Douki et al, 2003).

Koran je na nekaterih mestih precej dvoumen, zato lahko vsak posameznik napisano bere drugače, to je v skladu s svojimi prepričanji in svojim mnenjem. Ta kontroverznost je bila prisotna že med učenjaki, ki so razlagali koran. Nekateri pa vseeno zatrjujejo, da čeprav je nasilje nad ženskami dovoljeno, to nikakor ne pomeni, da je zaželeno. Uporabiti bi ga smeli le v ekstremnih situacijah, na primer, ko zakonu grozi ločitev. Tako naj bi se odločili za manj strašno možnost (Douki et al, 2003).

Potrebno je ponoviti, da je koran ženskam dal ogromno pravic, še posebej v poglavju IV, ki je eno daljših in je poimenovano »Ženske«. V koranu je zapisano tudi, da naj zakon temelji na ljubezni in usmiljenju in nikakor ne na sovraštvu. V haditih je Prerok vzpodbujal moške, naj

bodo dobri do svojih žena in jih tako odvrčal od nasilnih metod. Tudi po šeriatskem pravu nasilje ni dopustno (Douki et al, 2003).

Dejstvo je, da se v literaturi najde zelo malo podatkov in informacij o nasilju v arabskih državah na Bližnjem vzhodu. To je predvsem posledica tega, da na tem področju ni veliko organiziranih in zanesljivih metod, kako prijaviti zločine nad ženskami. Kulturne norme omejujejo žrtve nasilja, da ne iščejo zdravniške pomoči ali pravice na javnih uradih (Kulwicki, 2002).

V letu 1996 so v Ammanu (Jordanija) odprli prvo telefonsko linijo, ki je bila namenjena zlorabljenim ženskam in jo je Velika Britanija finančno podprla. V prvem letu delovanja je bilo prijavljenih 4000 primerov nasilja nad ženskami. Zločin iz časti in druge oblike nasilja v družini so v Jordaniji zelo resen problem (Kulwicki, 2002).

4.1 Zločin iz časti

Zločin iz časti (*ang: honor killing*) je praksa, ki je v zadnjih letih dvignila mnogo prahu. To je oblika zločina, v katerem žensko sorodnico ubijejo zaradi obnašanja, ki bi lahko družino onečastilo ali osramotilo. Takšna obrazložitev je dovolj, da upraviči umor in storilca navadno kazni sploh ne doleti, ampak mu je v veliki meri takoj oproščeno. Med sramotno obnašanje spada zakonska nezvestoba, spolna aktivnost (občevanje) pred poroko, flirtanje, želja po ločitvi od moža, zavrnitev po poroki določenega moškega in celo to, da gre ženska v javnost sama z moškim, ki ni njen sorodnik. Žrtve zločina iz časti so lahko tudi žrtve posilstva. Še več, le da mož sumi ženino nezvestobo ali hčerino neprimerno obnašanje, je dovolj, da ima razlog za umor. Na primer: žena je ubita, tako rekoč zločin iz časti, ker je njen mož sanjal, da mu je bila nezvesta. Zelo redko imajo ženske možnost, da pobegnejo v zavetišča, če se bojijo za svoje življenje, saj teh večinoma ni na voljo (Renzetti et al, 2003).

Na visokem sodišču za pravico v Jordaniji je raziskovalka pridobila 23 primerov zločina iz časti, ki so se zgodili v časovnem obsegu enega leta. Največ žrtev je bilo mladih, starih med 17 in 25 let. Najstarejša žrtev je bila stara 60 let. Ubil jo je brat, ker se je 40 let nazaj poročila proti volji svoje družine. Najpogosteje naveden razlog za umor je nosečnost izven zakonske zveze. Med drugim so bile žrtve ubite tudi zaradi spolnih odnosov pred poroko, prešuštva, vprašljivega ugleda,

poroke proti volji družine, spolnih odnosov s polbratom, drugih domnevnih spolnih kršitev, ena ženska pa je bila umorjena zaradi prostitucije (Kulwicki, 2002).

Najpogosteje so žrtve umorili lastni bratje, včasih očetje ali bivši mož. V primeru umora žrtve zaradi zunajzakonske zanositve je storilec dobil največ šestmesečno zaporno kazen, v nekaterih primerih pa sploh ni bil kaznovan (Kulwicki, 2002).

V Jordanskem kazenskem zakoniku iz leta 1991 piše naslednje:

1. Tisti, ki ujame ženo, ki spolno občuje z drugim moškim in ubije ali poškoduje enega oziroma oba, je oproščen vsakršne kazni (Kulwicki, 2002).
2. Tisti, ki ujame svojo ženo ali katero od drugih potomk oziroma sester z moškim, s katerim ni poročena, v postelji, in enega ali oba ubije, poškoduje, je oproščen vsakršne kazni (Kulwicki, 2002).

Kljub temu, da se je zakonik od takrat spremenil in naj bi dandanes storilec dobil kazen, pa je v zakoniku še vedno navedeno, naj sodnik upošteva kontekst in situacijo umora in tako olajša oziroma zmanjša zaporno kazen (Wikipedia, 2017).

Študija, izvedena leta 2013 v Ammanu (Jordanija), je pokazala, da bo celostna odprava zločina iz časti v naslednjih letih še težka. Prepričanje, da je zločin iz časti lahko upravičen, je namreč tudi v mlajših generacijah še vedno prisotno. V raziskavi je sodelovalo 856 učencev devetega razreda s povprečno starostjo 15 let. Dobra polovica udeležencev je bila ženskega spola. Prihajali so iz 14 različnih šol v Ammanu (Eisner, 2013).

Rezultati so pokazali, da dobrih 22 % deklic in kar slaba polovica dečkov verjame, da je umor hčerke, sestre ali žene, ki je uničila ponos in ugled družine, lahko upravičen. Še več: podpora in pozitiven odnos do zločina iz časti se najpogosteje pojavlja pri mladostnikih, ki imajo močne kolektivistične in patriarhalne vrednote, verjamejo v pomembnost ženske čistosti in ne obsojajo agresivnega obnašanja. Mladostniki, ki v zločinih iz časti vidijo smisel, prihajajo večinoma iz družin z nizkim prihodkom in nizko izobrazbo (Eisner, 2013).

Za najino raziskanje je posebej pomembno predvsem naslednje odkritje: niti vera (islamska ali druga), niti moč verskega prepričanja, nista indikator tega, kakšen je pogled mladostnikov na

zločin iz časti. Tako so pokazali, da podpora zločinu iz časti izvira predvsem iz kulturnih razlogov, kot so na primer patriarhalne vrednote, družinska čast in ugled ter obvarovanje ženske nedolžnosti (Eisner, 2013).

Opisana raziskava je pokazala, da velik del mladih Jordancev in Jordank še vedno verjame v to, da je ubijanje žensk, ki so onečastile družino, moralno pravilno in upravičeno. Ta problem bi morali sistematično nasloviti in razviti kazenski sistem, ki bi kaznoval zločine, povezane s častjo ali patriarhalnimi vrednotami, razviti strukturirana in jasna sporočila o napačnosti zločina iz časti in v izobraževalni sistem vnesti tematike, ki bi aktivno promovirale enakost med spoloma (Eisner, 2013).

4.2 Mutilacija ženskih spolnih organov

V zadnjih letih je veliko pozornosti po svetu namenjeno tudi obrezovanju žensk ali tako imenovani mutilaciji ženskih spolnih organov (*ang: female genital mutilation*, FGM). FGM se pojavlja v mnogih oblikah, najblažja izmed njih naj bi bila Sunna, pri kateri je odrezan del klitorisa in je približno enakovredna obrezovanju penisa pri moških. Bolj pogosta oblika FGM je infibulacija, ki je najhujša oblika mutilacije ženskih spolnih organov. Ta oblika vključuje odstranitev klitorisa in labie minore. Potem je vagina zaprta in zašita skupaj z izjemo majhne luknje za urin in menstrualno kri. Pri najpogostejši obliki obrezovanja se odstrani klitoris in labia minora (Renzetti et al, 2003).

FGM je praksa ne le v 28 afriških državah, temveč tudi v zahodni Aziji in nekaterih drugih manjših skupnostih po celi Aziji. Najpogosteje to opravijo na deklicah, starih med 6 in 14 let. Pri tem je uporabljen nož, britvica ali pa kar zlomljen kos stekla, potem pa je na rano nanešen prah, umazanija, zelišča ali živalski iztrebki, saj verjamejo, da bo to ustavilo krvavenje in pospešilo zdravljenje. Zaradi tega velikokrat pride do komplikacij: deklice so v šoku, dobijo tetanus in razne druge bolezni, neredko pa tudi umrejo (Renzetti et al, 2003).

FGM je pogosta praksa predvsem zato, ker želijo dekleta zavarovati pred spolno skušnjavo in tako povečati njene možnosti, da jo bodo moški želeli vzeti za ženo. Tiste, ki niso obrezane, družba vidi kot umazane in nevredne moža. Kot je nekoč dejala aktivistka iz Gane: »Cinično rečeno, če deklica ne gre skozi mutilacijo, je to ekonomski samomor.« Mnogi imigranti po svetu

še vedno zbirajo denar, da svoje hčerke pošljejo nazaj v domačo državo, kjer na njih opravijo operacijo (Renzetti et al, 2003).

4.3 Položaj žensk v Indiji

Na tem mestu se nama zdi primerno omeniti še situacijo žensk v Indiji, ki sicer ni predmet najinega zanimanja ter raziskav, je pa vendarle na meji s Pakistanom. To pomeni, da bi lahko kljub temu, da je v Indiji le okoli 15 % pripadnikov muslimanske vere – večinoma so predvsem hinduisti – rekli, da je bila njihova kultura verjetno že od nekdaj v interakciji z islamskimi kulturami in bi tako bilo morda mogoče potegniti določene vzporednice (Wikipedia, 2017).

Suttee ali zažiganje vdov (*ang: widow burning*) je bila pogosto uporabljena praksa v Indiji med leti 1400 in 1829, ko so jo zakonsko prepovedali. To je bil žrtveni ritual, v katerem so vdovo po moževi smrti zažgali. Včasih se je zažgala tudi sama. Čeprav naj bi bil ta obred prostovoljen, pa obstajajo zapisi, ki pričajo o ekstremnih prijemih, ki so jih bile vdove deležne, če so si premislile ali se upirale zažigu. Glede na to, da so pogosto poročali mlade deklice z moškimi petdesetih in več let, so bile zažgane vdove velikokrat deklice v najstniških letih (Renzetti et al, 2003).

Vseeno se zdi, da večinoma žensk ni bilo treba siliti v *suttee*, saj jih je družba tako ali tako krivila za moževo smrt. Ljudje so bili upravičeni do tega, da vdovo ponižujejo in z njo grdo ravnajo do konca njenega življenja. Verski zakoni so zahtevali, da si vdove pobrijejo glave, jejo le enkrat na dan, nikoli ne spijo na postelji in pod nobenim pogojem ne zapuščajo hiše. Indijske vdove so lahko torej izbirale med nesrečnim življenjem v revščini in nasilju ter častno, a nečloveško bolečo smrtjo, ki je obenem zaščitila tudi vdovin status v skupnosti, in s tem tudi čast njene družine. Tako je lažje razumeti, zakaj so mnoge raje izbrale smrt (Renzetti et al, 2003).

Po prepovedi *suttee*-ja po letu 1829 se mišljenje ljudi ni kaj dosti spremenilo. Podoben problem v današnji Indiji je zažiganje nevest (*ang: bride-burning*). Hčerke namreč družini predstavljajo ekonomsko breme, zato se starši trudijo, da bi jih čim prej poročili in tako odgnali od hiše. Moževa družina naj bi s poroko kot bonus poleg neveste dobila tudi doto. Če mož in njegova družina z doto nevestine družine ni zadovoljna, mnogokrat pride do tega, da posledično nadlegujejo nevesto. Včasih le verbalno, neredko pa tudi fizično. To lahko ženo pripelje do samomora, čeprav se pogosteje zgodi, da jo mož in njegova družina umorijo in sicer tako, da

nanjo polijejo gorivo in jo zažgejo. Ni povsem jasnih zapisov, koliko je takih smrti na leto, saj so po navadi prijavljene kot smrt zaradi nesreče med kuhanjem in podobno. Ocene se gibajo nekje med 2000 in 5000 smrti na leto. Zažiganje nevest je dokumentirano tudi v sosednjih državah Indije, poleg tega pa tudi v Združenih državah (Renzetti et al, 2003).

4.4 Vera ali kultura?

Potrebno je poudariti, da ženske pravzaprav včasih aktivno sodelujejo v nasilju nad njimi samimi v želji po višjem statusu. To je videno v primeru sežiganja vdov, nevest ter mutilaciji spolnih organov. Tako samo z zakoni, ki prepovedujejo naštetе zločine, ne pridemo daleč, potrebno bi bilo uvesti programe in ozavestiti žrtve, obenem pa se truditi za enakost med obema spoloma (Renzetti et al, 2003).

Takšni pogledi na zlorabljanje žensk so produkt vrednot v arabskih družbah in predstavljajo sestavni del arabskega socialno-kulturnega konteksta. Med omenjene arabske vrednote štejemo predvsem pomembnost družine, družinskega ugleda in ohranjanje navzven lepe podobe družine (Haj-Yahia, 2000).

Iz tega je mogoče zaključiti, da nasilje ne izvira iz vere. Število primerov zločinov iz časti na leto v nekaterih državah še vedno narašča, ampak to najverjetneje ni kot posledica vere. Enako velja za mutilacijo ženskih spolnih organov, ki ni prisotna v Iranu tako kot tudi ne v državah Severne Afrike, kljub temu, da je na omenjenih področjih islam vera večine (Douki et al, 2003).

Dopustnost nasilja znotraj družine kot tudi samo nasilje v družini ne more biti samo posledica vere, ampak tudi patriarhalnih ideologij. Res je tudi, da se z ženskami pogosto ne ravna tako, kot bi moralo biti, če beremo islamski zakon ali sveta besedila. Zdi se, da je večina omenjenih praks v veliki meri posledica kulture in tradicije ter bolj ali manj nepovezana z vero (Douki et al, 2003).

Tako lahko odgovoriva na najino drugo raziskovalno vprašanje: ali je nasilje nad žen(sk)ami produkt korana (vere) ali kulture? Potrdiva lahko najino hipotezo, s katero sva predvidevali, da je nasilje bolj posledica kulture kot vere. Zlorabljanje žensk je namreč pojav, ki ga v veliki meri lahko najdemo tudi v državah, ki mejijo na muslimanske države (na primer Indija), kljub temu da islam v njih samih ni najbolj razširjena vera. Sklepamo lahko, da gre v tem primeru bolj za

podobnost kultur in patriarhalnih vrednot. Dejstvo je tudi, da so bile hude oblike nasilja nad ženskami prisotne že pred obstojem islama. Še več; prerok ter koran sta razmere za ženske pravzaprav izboljšala.

Dodatno potrditev hipoteze prinaša tudi raziskava Eisnerja in Ghuneima, v kateri sta preverila, ali obstaja povezava med verskimi prepričanji ter perspektivo na zločin iz časti. Korelacije ni bilo najdene, saj niti vera, t.j. islamska ali druga, niti moč vere nista vplivala na pogled mladostnikov na omenjeni zločin. Prepričanje v to, da je zločin iz časti lahko upravičen, tako izvira predvsem iz kulturnih vrednot kot je družinska čast, ugled, ženska čistot ter druge patriarhalne vrednote.

4.5 Položaj muslimanskih žensk danes

Ko sva se spraševali, od kod dobiti najboljše podatke o položaju žensk tretjega sveta danes, sva se spomnili na letna poročila, ki jih objavlja Amnesty International. V pogled sva tako vzeli države in področja najinega interesa in preverili, ali so bile pravice žensk tam kršene, kako pogosto, in katere točno.

Afganistan 2016

Vlada se je trudila izboljšati udeleženoost žensk v upravljanju države. Štiri ženske so bile tako nominirane za predstavnice nekaterih ministrstev, med drugim ministrstva za izobraževanje in družbene zadeve (Amnesty International, 2016).

Do konca avgusta 2016 je bilo ustanovljenih 75 policijskih ženskih zborov. 14. septembra je parlament odobril kazen za spolno nadlegovanje žensk in deklet, ki prepoveduje in kaznuje nekatera dejanja spolnega nasilja. Ministrstvo za ženske zadeve si je prizadevalo, da bi preprečilo ali čim bolj omejilo diskriminacijo na delovnem mestu. Januarja leta 2016 je bilo izpuščenih 144 žensk, ki so bile pridržane za tako imenovane »moralne« zločine (Amnesty International, 2016).

V zadnjih devetih mesecih v letu je bilo registriranih več kot 4000 primerov nasilja nad ženskami. Prej je bilo tako nasilje prikrito, neprijavljeno predvsem zaradi tradicionalne prakse, ki je žrtve in njihove družine pregovorila v to, da nasilja ne prijavijo (Amnesty International, 2016).

Februarja 2016 je policija aretirala šest ljudi, ki so bili povezani s poroko enajstletne deklice. 19. marca 2016 je bila Farkhunda Malikzada ubita zaradi lažne obtožbe, da je zažgala izdajo korana. Po tem so v Kabulu mnogim, krivim za njeno smrt, določili dolgo zaporno kazen (do 20 let). 9. avgusta 2016 so Talibani obesili žensko, ki je bila obsojena prešuštva (Amnesty International, 2016).

Egipt 2016

Ženske in dekleta so še vedno žrtev diskriminacije in spolnega ter drugega nasilja. Čeprav so v državi naznanili strateško bojevanje proti nasilju in diskriminaciji, oblasti ne izpolnjujejo zadanih vsebinskih ukrepov. Med drugim še niso odpravili zakona, ki ženskam preprečuje, da bi se ločile od nasilnega moža, ne da bi izgubile vse svoje finance ter z njimi povezane pravice (Amnesty International, 2016).

Irak 2016

Dekleta in ženske so bile v preteklem letu diskriminirane in neustrezno zaščitene proti spolnemu in drugemu nasilju. Na področjih Islamske države (IS) so bile podvržene hudemu nasilju, prodane za sužnje ali prisiljene v poroko z IS borci. V marcu je bilo ubitih vsaj devet žensk, ki so zavrnilo, da bi postale žene IS borcev po tem, ko so jim ti ubili moža (Amnesty International, 2016).

Iran 2016

Ženske so ostale predmet diskriminacije pred zakonom – še posebej v kazenskem in družinskem zakonu. V parlamentu so debatirali o različnih zakonih, ki bi blokirali dostop do informacij o kontracepciji. Ženske imajo zelo omejen dostop do sodobnih kontracepcijskih sredstev. Nasilje v družini še vedno ostaja le stvar družine (Amnesty International, 2016).

Dekleta in ženske niso zavarovane pred zgodnjo ali prisilno poroko. Zakoni tega – kot tudi posilstva med možem in ženo ter družinskega nasilja – še ne prepovedujejo. Zakoni, ki predpisujejo obvezno pokrivanje (hidžab), ženske še vedno izpostavljajo kot tarče za nadlegovanje in nasilje. Oblasti so zaradi pritiska javnosti dovolile vstop ženskam na nekatere

stadione za ogled mednarodnih moških odbojgarskih tekem, medtem ko to na večini stadionov še ni možno (Amnesty International, 2016).

Jemen 2016

Deklice in ženske so predmet diskriminacije pred zakonom in v življenju. Niso primerno zaščitene pred spolnim in drugim nasiljem, med drugim pred mutilacijo ženskih spolnih organov, poroko pod prisilo. Prav tako so pogosto žrtve tudi drugih zlorab (Amnesty International, 2016).

Jordanija 2016

Ženske so nezavarovane pred nasiljem, vključno pred tako imenovanim zločinom iz časti. Zakoni o državljanstvu so preprečili skoraj 90 000 ženskam s tujimi partnerji, da bi državljanstvo prenesle na otroke ali partnerje. Tako so jim bile odvzete tudi s tem povezane pravice. Od januarja naprej lahko takšni otroci vseeno zaprosijo za osebne izkaznice, če so živeli v Jordaniji vsaj 5 let. Tako si omogočijo dostop do zdravstvene oskrbe, zaposlitve, možnosti vozniškega dovoljenja in izobrazbe (Amnesty International, 2016).

Med januarjem in avgustom je jordanska solidarna zveza žensk poročala o 10 možnih zločinih iz časti. V maju so odpravili zakon, ki je dovoljeval posiljevalcem, da so ušli kazni tako, da so se z žrtvijo poročili. V to pa niso vključene žrtve posilstva, stare med 15 in 18 let, in sicer na račun tega, da bi jih nasilneži lahko zavarovali pred tem, da jih družinski člani ubijejo zaradi časti (Amnesty International, 2016).

Palestina 2016

Diskriminacija deklet in žensk je še vedno prisotna v veliki meri. Te niso varne pred nasiljem, vključno z zločini iz časti. Čez leto je bilo prijavljenih vsaj 18 primerov mladih žensk, ki so bile žrtve omenjenega zločina (Amnesty International, 2016).

Pakistan 2016

Več kot 4300 primerov nasilja nad ženskami je bilo prijavljenih v prvih šestih mesecih leta 2015, od tega več kot 700 umorov, okoli 600 zaradi posilstva (nekatero žrtve so bile žrtve množičnega

posilstva – gang rape), skoraj 200 zaradi časti, 1020 ugrabljenih in nekaj deset žrtev spolnega nasilja. Prijavljeni so bili napadi na ženske zunaj doma brez moškega spremljevalca, in sicer so jih napadli napadalci z nožem. 6 takih primerov je bilo v enem tednu v septembru. Tabassum Adnan, ki je začetnica ženskega neformalnega sodišča (*jirga*), je po dobljeni nagradi prejela anonimne grožnje po telefonu, ki so jo na koncu prisilile, da se je preselila v drugo mesto (Amnesty International, 2016).

V veljavi ostaja zakon, ki pravi, da so žrtve posilstva lahko obsojene zaradi prešuštva. Ženske so še vedno neenake in nezaščitene pred zakonom. Prav tako še vedno ni zakonodaje proti incestu, kazenskoopravni sistem pa je še vedno zelo netoleranten do žensk (Amnesty International, 2016).

Saudska Arabija

Ženske so še vedno podrejene moškim, še posebno v družinskih zadevah, kot na primer poroka, ločitev, dedovanje in skrbništvo nad otrokom. Bile so neustrezno zaščitene pred spolnim in drugim nasiljem. Nasilje v družini je pogosto, kljub kampanji iz leta 2013, in kljub temu, da so nasilje v družini z zakonom prepovedali že pred tremi leti (Amnesty International, 2016).

V decembru so ženske lahko prvič volile in se predstavile kot kandidatke na občinskih volitvah. Dobile so 21 od 2106 sedežev v občinskem svetu (Amnesty International, 2016).

Na podlagi poročil iz uradne spletne strani organizacije Amnesty International lahko zaključiva, da se stanje žensk postopno izboljšuje, postopno so jim dane nove pravice. Kljub temu je stanje in življenje žensk v veliki meri še vedno ogroženo, saj je v muslimanskih državah Azije še vedno prisotno mnogo primerov zlorabe žensk. S tem sva odgovorili na šesto raziskovalno vprašanje, kjer sva se vprašali, ali je nasilje nad ženskami še vedno prisotno. Potrdiva lahko tretjo in šesto hipotezo, v katerih sva predpostavljali, da se status žensk iz dneva v dan izboljšuje (H_3), vendar se pravice žensk še vedno dnevno kršijo (H_6).

5. FEMINIZEM

Feminizem je gibanje, ki se zavzema in bori za ekonomske, družbene ter politične pravice žensk. Prve take ideje so se začele pojavljati v 18. stoletju v zahodni Evropi, ki si je želela svobode in enakosti ne glede na spol (Barle et al, 1995).

Zdi se, da se je vse začelo s francosko revolucijo leta 1789, ko so ženske začele ustanovljati in se pridruževati klubom, v okviru katerih so potem zahtevale izenačitev pravic z moškimi tako na političnem kot na drugih področjih. Olympe de Gouges je konec 18. stoletja zapisala naslednje: »Ženska je rojena svobodna in ostane moškemu enaka po pravicah.« Le dve leti po tem so jo obglavili (Barle et al, 1995).

Mary Wollstonecraft je leta 1792 v Angliji objavila delo »Zagovor pravic žensk«, v katerem je zahtevala družbeno in politično enakost žensk. Feminizem se je širše začel razvijati predvsem v drugi polovici 19. stoletja. Iz teh časov prihajajo tudi sufražetke, ki so bile članice močnega ženskega gibanja v Angliji za politično enakopravnost žensk. Leta 1888 je bil ustanovljen »Mednarodni svet žensk«. Ženske so volilno pravico v večini evropskih držav ter ZDA dobile po prvi svetovni vojni, ponekod že prej (Avstralija, Finska). V Sloveniji so lahko ženske prvič volile leta 1945 (Barle et al, 1995).

Po večletnem zatonu feminizma se je ta spet dvignil in pojavil kot neofeminizem v šestdesetih letih 20. stoletja. Novi feminizem se je začel v ZDA v obliki študentskih uporov in se je zavzemal za aktualne probleme po svetu. Tako se je hitro tudi razširil po svetu. Sodobna feministična gibanja v ospredje poleg boja za enake politične pravice postavljajo tudi enakopravnost pri plačilu dela ter zaposlovanju. S tem se je začelo govoriti tudi o stereotipnih predstavah o moških in ženskah (tudi v medijih), o odločitvi o rojstvu otrok ter s tem pravici do izbire (in tako omenjene legalizacije abortusa) (Barle et al, 1995).

Velik pomen je pripisan tudi novim teoretičnim prispevkom: ženske so se začele ukvarjati z novimi temami ter vidiki, kot na primer nasilje v družini, posilstvo in razlikovanje med biološkim ter družbenim spolom. V zadnjih desetletjih se je feminizem začel ukvarjati tudi z drugimi diskriminacijami ljudmi, med drugim tudi na področju rase, spolne usmerjenosti, etnične pripadnosti ... (Barle et al, 1995).

5.6 Islamski feminizem

S pregledom literature o islamskem feminizmu sva iskali odgovore na četrto (Ali obstajajo feministična gibanja tudi v Arabskih državah?) in peto raziskovalno vprašanje (Za kaj se islamske feministke zavzemajo?). Tako bova lahko v tem delu videli tudi, ali najini četrta ter peta hipoteza držita. H_4 pravi, da se feministična gibanja pojavljajo predvsem v večjih mestih, s H_5 pa sva predvideli, da se islamski feminizem razlikuje od zahodnega feminizma.

Feministični koncepti, ki jih muslimanske ženske aktivno uporabljajo, so med drugim tudi moška dominacija in nasilje v družini, kjer je ženska neredko diskriminirana in podrejena moškemu. Feministke za diskriminacijo žensk krivijo predvsem seksistične moške perspektive in interpretacije v kulturi in tradiciji. Islamske ženske imajo včasih za nasprotnike moderne ženske in Zahod, včasih pa tradicionalne muslimane. V glavnem se borijo proti nepravilnim patriarhalnim interpretacijam kulture (Frank, 2014).

Ženske islama kritizirajo tradicionalne razlage vere, ki žensko omejujejo in si želijo ponovnega branja in reinterpretacijo verskih besedil. Tako izražajo feministično zavest, ker zahtevajo in branijo pravice, za katere menijo, da jim pripadajo. Razlog za podrejeni položaj naj bi tičal v patriarhalni tradiciji in ne v veri. Islamske feministke zahtevajo več pomoči moških pri vzgoji otrok in drugih opravilih doma. Tukaj lahko potegnemo vzporednice z zahodnim feminizmom. Po drugi strani islamske ženske ne iščejo nujno enakosti, ampak bolj ravnovesje in komplementarnost med delom, to pomeni, da si moški in ženska delo delita (Frank, 2014).

Družinska vloga ženske ne bi smela preveč obremenjevati, obenem pa se zagovarja pravica žensk, da jim ni nujno postati mati in roditi otroka. Če bi se koran pravilno uporabljal, bi bila enakost, kot jo razume islam, že dosežena. Obenem pa muslimanske feministke ostro kritizirajo zahodnjaško miselnost, ki naj bi izhajala iz individualistične, racionalistične in materialistične filozofije. Islamske ženske se ne želijo odpovedati svoji različnosti, osebnosti in identiteti (Frank, 2014).

Kljub razlikam med cilji islamskih žensk in ameriško-evropskimi prizadevanji, lahko gibanje žensk tretjega sveta vendarle poimenujemo islamski feminizem, ki je obenem tudi verjetno edina možnost za osvoboditev muslimanskih žensk (Frank, 2014).

Feministke tretjega sveta pravijo, da ameriško-evropski feminizem odseva predvsem situacijo in zgodovinski razvoj zahodnih držav. Kljub temu zahodne feministke predvidevajo, da lahko govorijo za izkušnje vseh žensk. Feminizem, ki ga poznamo pri nas, se je rodil na podlagi svetlopolnih žensk iz srednjega razreda. Takšnega feminizma torej ne moremo enačiti z ženskami, ki so iz drugačnega konteksta in z drugačnimi vrednotami (Safi, 2003).

Islamskega feminizma je več vrst. Primer takega feminizma je turbanski feminizem, znotraj katerega si ženske prizadevajo, da bi bilo dovoljeno pokrivanje v javnih šolah in na delovnih mestih. Pokrivanje namreč turbanske feministke razumejo kot človekovo pravico ter žensko svobodo. (Frank, 2014).

Muslimanske feministke in feministi morajo najti ravnotežje med kritiko seksističnih interpretacij islama in patriarhije v religioznih skupnostih ter obenem kritizirati neokolonialistične prakse feminizma v islamu. Islamske feministke pravijo, da je včasih težko biti na sredini dvojne odgovornosti – odgovornosti do vere in odgovornosti do žensk. Obe komponenti dvojne odgovornosti pripadata dvema povsem različnima domenama, in vendar se nekatere feministke ne bi strinjale – veliko muslimanskih žensk vidi svoj feminizem kot nekaj, kar se je rodilo iz vere in nepravilnosti med spoloma (Safi, 2003).

Eden od elementov islamskega feminizma je prav ta, da je feministična odgovornost primarna islamu in pravzaprav odraža koranski klic za pravičnost. Dejstvo je, da neenakost med spoloma izvira iz religije, medtem ko je eden izmed idealov islama prav radikalna enakost med moškim in žensko. To pomeni, da možnost za izenačenje pravic leži prav v koranu in je problem pravzaprav napačno razumevanje in zloraba svetega besedila. Za te ženske je prvi cilj torej, da ponovno preberejo in si ustvarijo svoje razumevanje korana, ki so ga sicer v zgodovini tradicionalno preučevali moški (Safi, 2003).

Muslimanske izobraženke trdijo, da ima vsaka ženska v islamu več identitet, izmed katerih je najmočnejša primarna verska identiteta. To vseeno ne pomeni, da je razumevanje vere za vse ženske enako, in da na njihove verske identitete ne vplivajo družbeni, kulturni in politični faktorji. Islam je v resnici razumljen in interpretiran prav na podlagi ekonomskih, etničnih, kulturnih in drugih komponentah (Safi, 2003).

V islamu najdemo ženske in moške, ki svojo vero vidijo kot vir človeškega dobrobiti in družbene enakosti. Hkrati pa se ženske v mnogih delih sveta čutijo zatirane, kar islamska vera zagovarja sodeč po nekaterih delih. Nekateri muslimanski voditelji pravijo, da je islam vera, ki ženskam zagotavlja visok status in svobodo ter obenem vzpodbuja hierarhična razmerja in diskriminacijo (Safi, 2003).

Če se vrnemo na vse tiste ženske, ki se zavedajo zatiranosti, jih lahko dalje razdelimo na tiste, ki so patriarhalne režime preprosto ponotranjile in jih tako rekoč »posvojile« ter tiste ženske, ki se borijo proti seksizmu in se upirajo moški nadvladi. Kot že omenjeno prej, je islam glede feminizma kompleksen zaradi različnih kulturnih, družbenih in geografskih ozadij. Tako bi lahko ženske, ki se upirajo patriarhalni praksi, nadalje razdelili na feministke, in tiste, ki ne želijo biti označene kot »feministke«. V zadnji skupini se pojavi kar dosti problemov in s tem razlogov, zakaj ta skupina muslimank ne želi biti identificirana z ostalimi feministkami (Safi, 2003).

Prvi problem je dejstvo, da islamske ženske mnogokrat čutijo ksenofobijo in predsodke proti islamu in muslimanom, ki se pojavljajo na Zahodu. Razvite države islam namreč pogosto stereotipizirajo kot vero, ki je nasilna, srednjeveška ter mizoginistična⁴. To močno pripomore k anti-zahodnim čustvom, ki se posledično začnejo pojavljati med muslimani. Z drugimi besedami, muslimanske ženske si ne želijo biti enačene z zahodnimi feministkami. Razlog, da feminizem povezujejo z zahodom, je dejstvo, da od tam izvira. S tem pa je direktno povezan tudi naslednji problem (Safi, 2003).

Feministke v zahodnem svetu so sprva predvidevale, da je položaj žensk nekaj univerzalnega, in da lahko zato govorijo ter zagovarjajo izkušnje žensk po vsem svetu. Vendar tukaj naletimo na dejstvo, da je bil feminizem sprva razvit in baziran na skupini belk iz srednjega razreda. Zahodne feministke so tako debatirale o situaciji muslimanskih žensk, ne da bi se poglobile v situacijo ali poskusile izvedeti pravo ozadje. To pa je pri kompleksnosti in specifičnosti problema nujno potrebno (Safi, 2003).

⁴ Mizoginija (ang: misogyny) je odpor, zaničevanje in sovraštvo do žensk, ki se lahko kaže v diskriminaciji, spolnem nadlegovanju, nasilju v družini in spolni objektivaciji. Beseda izhaja iz grščina in dobesedno pomeni sovraštvo, mržnja do žensk. (Wikipedia, Misogyny, 2017)

Problem lahko razložimo na podlagi primera iz mednarodne feministične organizacije, imenovane IAW (International Alliance of Women). V letu 1923 se je organizacija razširila in k sodelovanju povabila tudi vzhodne feministke. 16 let kasneje, po organizaciji protestov za izpust češke židovske članice, so zahodne članice zavrnilo prošnjo arabskih žensk po organizaciji protestov in klicev za osvoboditev članice organizacije iz Palestine, ki so jo ujeli Britanci. V tem so arabske feministke videle dvojne standarde in idealistično pristranskost zahodnih feministk (Safi, 2003).

Eden od razlogov, zakaj muslimanke nočejo biti identificirane kot feministke, pa je tudi to, da koncept feminizma razumejo napačno. Ta zahodni koncept razumejo stereotipno kot nekaj, kar vzpodbuja sovražnost med obema spoloma in obenem zagovarja nemoralnost žensk, ki spijo z več moškimi v krajšem časovnem obdobju. K temu verjetno pripomore tudi pomanjkanje izobrazbe ter informacij o feminizmu, ki jih je na vzhodu včasih verjetno težko najti (Safi, 2003).

Če se vrnemo nazaj na pristranskost zahodnih feministk, lahko njihov redukcionični pogled na stvari razložimo na primeru hidžaba ali tančice oziroma prakse prekrivanja. Mnogi zahodnjaki gledajo na pokrivanje žensk kot na očitno podrejenost ženske svojemu možu, ki ga brezpogojno uboga in se »hrani« le zanj. Resnica je pravzaprav mnogo manj poenostavljena. Res je, da je tančica lahko tudi primer ženske inferiornosti, kar je vidno v Afganistanu, kjer se morajo vse ženske prisilno pokrivati pod talibansko vlado. Če se uprejo, so kaznovane. In vendar je poleg tega še veliko drugih razlogov za (delno) pokrivanje obraza (Safi, 2003).

Včasih je bil hidžab znamenje upora kolonialističnim silam. V sodobnem svetu je postal znamenje upora proti zahodnemu svetu in zahodnjaškim normam. Ženske si nadenejo hidžab, da potrdijo svojo identiteto, ki je odraz tradicije in vere. Tukaj lahko omenimo tudi upiranje potrošništvu in nenehni potrebi zahodnih žensk, da se oblačijo po modi in neprestano kupujejo nova oblačila. Kot drugo, hidžab ženskam nemalokrat predstavlja versko zahtevo oziroma nujo in tako odraža željo ženske, da je ubogljiva Bogu. Nosijo ga zato, da se držijo islamske etike glede skromnosti in minimalnosti. Poleg omenjenega prekrivanje preprečuje moškimi, da bi na žensko gledali kot na seksualni objekt ter jo drugače dojemali zaradi njene seksualne in fizične privlačnosti (Safi, 2003).

Da zaključimo diskutirano tematiko pokrivanja, je potrebno omeniti še, da so norme v zvezi z oblačenjem relativne glede na kulturo in družbo. To pomeni, da to, kako se muslimanske ženske oblačijo, ne bi smelo biti presojeno ali obsojeno iz perspektive zahodnjakov, ki poznajo le zahodne norme oblačenja. Taka interpretacija je namreč znak redukcionizma in napačne predstave, fenomen pokrivanja pa je preveč poenostavljen, da bi bil primeren za razlago (Safi, 2003).

Če smo natančni, je tančica ter pokrivanje pravzaprav povečalo mobilnost žensk. S tem je namreč pojavljanje v javnosti in aktivno sodelovanje v družbi (na primer na področju izobraževanja ter opravljanja poklica) postalo ženskam bolj dostopno. Tukaj se pojavi zahodnjaški feministični ideal, ki kritizira dejstvo, da se lahko ženska šele po izbrisu ženskosti iz njenega telesa legitimno pojavi v javnosti. Kakorkoli, na tem mestu se zdi primerno vzpostaviti kontrast z zahodnim svetom, kjer se ženske velikokrat pojavijo »premalo« oblečene, tudi na oglasnih panojih, ko oglašujejo komercialne izdelke (Safi, 2003).

Zaradi kritike feminizma, ki se je dvignila med ženskami tretjega sveta, se je razvil post-modernistični model feminizma, ki odreče enostranske feministične perspektive in se fokusira na kulturno raznolikost in specifikacije žensk v določenem kontekstu. Tako priznava različne feministične epistemologije (Safi, 2003).

Sledeče novemu modelu feminizma se je uporaba termina »feminist« tudi v vzhodnem svetu razširila in povečala. S tem, ko se muslimanke identificirajo kot feministke, se priključijo v svetovno sfero feministk in se tako povežejo z ženskami po vsem svetu. Miriam Cooke pravi, da je biti feminist v islamu pravzaprav precej težko, saj morajo biti islamske feministke vdane veri, hkrati morajo biti kritične do patriarhalnosti in si prizadevati za pravice žensk znotraj ter zunaj svojega doma. Vzhodne feministke pogosto ugovarjajo feminističnim debatam, ki razlog za podrejenost žensk najdejo v islamski veri ter muslimanski kulturi (Safi, 2003).

Islamske feministke se osredotočajo predvsem na seksistično interpretacijo islama in s tem patriarhata v njihovem verskem okolju. Pravijo, da je takšna interpretacija rezultat tega, da so koran razlagali in interpretirali izključno le moški. Verjamejo, da v koranu leži možnost za enakovrednost obeh spolov, zato si prizadevajo za to, da bi dobile možnost ponovno

interpretirati, na novo razumeti in kritično presoditi sveto besedilo. S tem bi bile tudi aktivno vključene v proces razlaganja, kar je bilo v zgodovini rezervirano za moške (Safi, 2003).

Aktivizem znotraj feminističnih idej vzhoda lahko razdelimo na tri naslednje komponente: feministično pisanje (predvsem proza in poezija), vsakdanji aktivizem in aktivizem feminističnega gibanja. Pod pojmom vsakdanji feminizem mislimo predvsem na vključevanje v izobraževalne sisteme, poklice in druge dejavnosti (Safi, 2003).

Dela, ki vsebujejo feministične elemente ter obenem razlagajo položaj žensk in feministk znotraj islamskega sveta, med drugim vključujejo: *Qur'an and Women: Rereading the Sacred Text from a Woman's Perspective* (Koran in ženske: ponovno branje svetega besedila iz ženske perspektive, slovenski prevod še ni na voljo) avtorice Amine Wadud, *Pozabljene kraljice islama* (*The Forgotten Queens of Islam*) avtorice Fatime Mernissi ter *Ženske in spol v islamu* (*Women and Gender in Islam*). Zadnjo knjigo je napisala Leila Ahmed. Potrebno je omeniti še mnoge memoriale, ki so jih napisale ženske, ki so neposredno izkusile nasilje, kot na primer žrtev zločina iz časti Squad, ki je napisala knjigo *Živa zažgana*, ki naju je pravzaprav navdihnila in navdušila za izbrano tematiko raziskovanja (Safi, 2003).

V zadnjem času pa se je razvilo tudi veliko organizacij in časopisov, na primer *Zanaan*. Organizacija *Sestre v islamu*, ki se je razvila v Maleziji, kritizira pretepanje žensk in se zavzema za strožje kazni nad nasilnimi moškimi. V Združenih državah se je prebudila organizacija, imenovana *Karamah* (Muslimanske odvetnice za človeške pravice), ki si prizadeva za zaščito islamskih žensk pred seksističnimi aplikacijami islamskega zakona. To je le nekaj primerov feminističnega aktivizma muslimank (Safi, 2003).

Politična in ideološka gibanja okoli pravic žensk v islamu so se pojavila že v zgodnjem 19. stoletju. Zgodnje ženske reformatorke so se bolj osredotočile na spol in na kritiko mizoginistične interpretacije korana ter drugih svetih tekstov. V sodobnih časih so se feministične ideje razvile predvsem v željo po enakosti obeh spolov, po dostopu do izobrazbe, delu in politični moči. Obenem pa si prizadevajo ustaviti spolno izkoriščanje in nasilje proti ženskam (Code, 2000).

Islamske feministke verjamejo, da je islam kot vera dala ženskam pravice, ki pa so jim bile odvzete zaradi seksističnih interpretacij svetih tekstov, ki so bile zgodovinsko vedno rezervirane

za moške. Feministke po svetu verjamejo, da je islamski feminizem verjetno najboljša možnost za izboljšanje stanja v teh državah in tako arabske feministke vzpodbujajo ženske po celem svetu, da poslušajo žene tretjega sveta, četudi je to glas izpod hidžaba (Code, 2000).

V zadnjih letih so se feministi (tako verni muslimani kot tudi neverni) borili predvsem za to, da bi na novo postavili temelje in koncepte ter s tem spremenili dojemanje obeh spolov ter razmerje med njima. Večina se jih trudi, da bi to dosegli z združitvijo feminizma in islamske tradicije (Elias, 2010).

Zgodnja feministična misel je ignorirala pomen islama ter svetih tekstov kot potencialno osvobodilno silo za islamske ženske. Za ta val feminizma je značilno posnemanje zahodnih vrednot in kolonializmom ter neokolonializmom. Takšna oblika feminizma se je razvila v Egiptu, Turčiji in Iranu. V Iranu so feministke razmišljale povsem sekularno⁵ vse do adventa islamske revolucije. Te študije so se osredotočile predvsem na identifikacijo kolonializma in neokolonializma kot primarnega razloga za takratno neenakost med spoloma (Elias, 2010).

Nov val feminizma je trdil, da bi morale muslimanke iskati enakost brez da se nujno ravnajo po zahodnih feministkah. Ženske naj bi se tako poglabile vase in same prišle do razumevanja, kaj islam pomeni njim samim. Tako bi si izborile enakost s ponovnim branjem korana, pri čemer bi sodelovale tudi ženske. Prizadevale so si za ustavitev stereotipnega mišljenja o islamu ter veri, kot na primer prepričanje, da je islam statična vera, ki človeka omejuje. Ena izmed vodilnih feministk je Amina Wadud. Našteto sodi tudi med njene ideje o islamskem feminizmu. Perspektiva sodobnega vala feminizma je torej prepričanje, da ne smemo kriviti samo islama za inferiornost žensk v muslimanskem svetu (Elias, 2010).

Z zadnjim delom teorije, to je islamski feminizem, sva odgovorili na 4. in 5. zastavljeno vprašanje, ki pravita:

4) Ali obstajajo feministična gibanja tudi v arabskih državah in

5) Za kaj se islamske feministke zavzemajo?

⁵ Ang: *secular*, brezverno.

Islamski feminizem ima dolgo tradicijo in se še vedno razvija. Sodeč po mnogih avtorjih, se islamske feministke zavzemajo predvsem za nepristransko interpretiranje svetih tekstov. Ne želijo se odpovedati veri, saj verjamejo, da jim prav ta daje pravice in jih predstavi kot enakovredne moškimi. Želijo si, da bi se deklice izobraževale, ženske hodile v službe ter se redno udeleževale v javnem življenju, tudi v politiki. Med drugim se borijo tudi za zmanjšanje nasilja nad ženskami.

Na tem delu se vrnimo na peto hipotezo, ki sva si jo zastavili pred raziskovanjem, in sicer H₅: Islamski feminizem se razlikuje od feminizma, ki ga poznamo tukaj. Zastavljeno predvidevanje lahko potrdimo, saj je iz literature jasno, da je položaj žensk specifičen glede na kulturni, verski in ekonomski kontekst. Zdi se, da so največje upanje za islamske ženske prav muslimanske feministke in prav zato bi jih morale zahodne ženske poslušati ter jim zaupati.

H₄, ki pravi, da se feministična gibanja pojavljajo predvsem v večjih mestih, s temi podatki ne moreva potrditi. V prebrani literaturi namreč nikjer ne piše, da so ženska združenja večinoma skoncentrirana v velikih mestih.

6. EMPIRIČNI DEL

Kot že omenjeno v uvodu naloge, sva za praktični del izbrali metodo intervjuja. Kljub temu, da sva v teoretičnem delu že odgovorili na večino raziskovalnih vprašanj in preverili večino hipotez, sva želeli teoretične dokaze potrditi še z lastnim praktičnim delom. Najprej sva imeli nekaj problemov, ker nisva vedeli, kako bi prišli v kontakt z arabskimi ženskami. Nisva bili niti prepričani, ali je izvedljivo. Potem sva prišli v kontakt s predstavnico Slovenske filnatropije v Mariboru, Urško Živkovič, ki nama je pomagala dobiti sogovornice. V dveh tednih in pol sva opravili štiri intervjuje.

6.1 Intervju

Za potrebe raziskovanja in najučinkovitejšega ter najustrežnejšega pridobivanja podatkov sva izbrali metodo intervju. Poznamo strukturiran, polstrukturiran in nestrukturiran intervju. Po kratkem premisleku sva se odločili za polstrukturiranega. V polstrukturiranem intervjuju ponavadi pridobivamo podatke o okoliščinah oziroma kontekstu z izkušnjami ljudi, z njihovim načinom razmišljanja dobimo globlji vpogled v zastavljen problem, prav tako pa izvemo veliko o vrednotah, stališčih in prepričanjih sodelujočega (Crane, 2012).

Pred intervjujem sva si najprej izbrali teme, ki jih želiva pokriti. Nato sva pripravili okvirna vprašanja, ki so naju vodila skozi intervju. Zaradi bolj proste strukture kot jo ima strukturiran intervju, sva lahko sproti dodajali podvprašanja ali prosili za pojasnitev povedanega, glede na odgovore, ki so jih intervjuvane dale. To nama je omogočilo poglobljanje vprašanj in željeno fleksibilnost, zaradi katere sva verjetno izvedeli več, kot bi v primeru strukturiranega intervjuja (Crane, 2012).

Vprašanja so bila fokusirana, pogosto odprtega in včasih zaprtega tipa. Intervjuvane so usmerjala v željeno smer. Namen intervjuja je dobiti vpogled v posameznikovo osebno izkušnjo, njegove misli in mnenja. Ker intervju vzpodbuja dvosmerno komunikacijo, se včasih zdi do neke mere neformalen ali celo pogovorni (Crane, 2012).

Sami sva se odločili za intervju v živo, iz oči v oči. Tako sva se odločili zato, ker se nama je zdelo, da bova na ta način dobili najustrežnejše odgovore. Ko imaš intervjuvanega pred sabo, ti veliko

pove tudi njegova mimika in telesne kretnje, kar je bilo na nekaterih delih zastavljenega intervjuja zelo pomembno. Ti so se namreč dotikali tem, na katere bi lahko bile intervjuvane občutljive (Crane, 2012).

Kljub naštetim prednostim takega intervjuja je potrebno omeniti tudi največjo slabost. Analiza intervjujev vzame veliko časa, zato je do določene mere tudi omejeno število intervjuvancev (Crane, 2012).

Pred intervjujem je poleg okvirnih tem ter vprašanj potrebno razmisliti še o tem, kako bomo beležili povedano. Sami sva se odločili, da intervjuvane ženske pred začetkom intervjuja vprašava, ali se strinjajo s tem, da jih zvočno posnameva. Zvočni posnetek bi potem uporabili izključno zato, da bi lažje povzeli intervju ter napisali skript intervjuja (Crane, 2012).

V primerih, ko jim je ob snemanju pogovora bilo neprijetno, sva si obe pisali zapiske kar med intervjujem. Zavedati se je potrebno, da je v takih primerih večja verjetnost raziskovalčeve pristranskosti, to pomeni, da mladi raziskovalec podzavestno sliši in si zapiše le to, kar bi potrdilo njegova predvidevanja in hipoteze. To je povezano tudi z našimi pričakovanji. Če namreč pričakujemo, da bo intervjuvani nekaj določenega povedal, pogosto nezavedno slišimo ali obračamo besede, da iz njih dobimo željeni pomen. Opisano sva zmanjšali tako, da sva se teh pogostih napak zavedali ter z dvojnimi zabeleževanjem podatkov – vsaka je pisala v svoj zvezek (Crane, 2012).

Pred intervjujem sva sodelujočim tudi podrobno razložili namen in cilje raziskave ter zakaj točno potrebujeva njihovo pomoč. Dali sva jim tudi možnost, da v primeru nelagodja ali neprijetnosti ob vprašanju na zastavljeno vprašanje ni potrebno odgovoriti. Nekatere so prosile tudi za končano raziskovalno nalogo, saj jo želijo prebrati. Obljubili sva jim, da jim natisneva po en izvod in prineseva.

Intervjuju sledi tematska analiza pogovora, ki vsebuje tudi interpretacijo odgovorov ter povezavo z izbranim problemom. Taka analiza je sestavljena iz sistematskega branja in iskanja tem znotraj pogovora. S ponovnimi branji zagotovimo logično urejenost tem, torej njihovo hierarhično urejenost ter njihovo sosledje. Izberemo teme in odgovore, ki so za našo raziskavo pomembni. V interpretaciji rezultatov se je smiselno vračati nazaj na izvirni pogovor, in če je le

možno, citirati sodelujočega v intervjuju ter tako zagotoviti dokaze in podporo za argumente (Crane, 2012).

Intervjuvali sva štiri ženske. Prvi je bilo ime Maha in prihaja iz Jemna. V Sloveniji je že dobri dve leti in že zelo dobro govori slovensko. Drugi intervju sva opravili z pol Sirko in pol Slovenko, ki je želela ostati anonimna. Poimenovali jo bomo Rasha. Tretji intervjuvanki je ime Mariam in prihaja iz mesta Badgad v Iraku. Prišla je pred petimi meseci kot iraška begunka. Begunka je bila tudi četrta intervjuvanka, ki jo bomo poimenovali Amena. Amena je Kurdinja in prihaja iz mesta Aleppo. Natančni zapisi intervjujev so v prilogah.

6.2 Rezultati

Pogovori z ženskami so pokazali značilnosti patriarhalne družbe. Pomembnost moških se vidi tudi na cesti. Rasha je opazila, da v Latakiji moški včasih hodijo dva metra pred svojimi ženami. Podobno je Mariam rekla, da je bilo to, da po mestu hodi v spremstvu bratov, očeta in zdaj moža že od nekdanje tradicije v njeni družini. Moški so v muslimanskih državah tudi veliko bolj posesivni, žena mora biti točno ob njih, o čemer je prav tako pripovedovala Mariam.

Mariamin oče je izobražen, mama pa sploh ni hodila v šolo. Podobno se zdaj dogaja tudi pri Mariam: njen mož dela, ona pa ostaja doma, mu pripravlja zajtrk, kuha kosilo, pere posodo in oblačila, skrbi za moža. Seveda v zameno za to, mož zanjo skrbi denarno. Vsak od njiju je prevzel družbene vloge, ki so jima po tradiciji namenjene.

Na žalost deklic še vedno ne pošljejo povsod v šolo. To je problem predvsem na podeželju, menita Rasha in Maha. Maha je v srednji šoli sodelovala pri UNICEF-ovem projektu. Hodili so v manjše vasi, na podeželje, in tam po hišah izobraževali dekleta, ki niso nikoli hodila v šolo. Projekt je imel še en cilj, in sicer, da bi družine prepričali o pomembnosti izobrazbe, ki bi je morale biti deležne tudi deklice. Vendar pa pravi, da imajo ljudje v manjših vaseh veliko bolj preprost in konservativen način mišljenja. Nimajo prave mentalitete in ne vedo, kako pomembna je izobrazba. Zgodi se celo, da rečejo: »O, zakaj bi jo poslali v šolo, na koncu se bo v vsakem primeru poročila.« (Priloga 1).

Glavna naloga potomk ženskega spola je tako, kot se zdi ponekod, predvsem to, da se poroči. Tako nevestina družina od ženina prejme vnaprej določeno doto in obenem ne rabi več skrbeti za hčerko. Superiornost moških se kaže tudi v poročnem obredu. V prvem delu namreč ženin pride domov k bodoči nevesti, da bi podpisali papirje. Papirje za poroko najprej podpiše nevestin oče, nato ženin in na koncu še duhovnik. Tako pripoveduje Maha. Pred poroko pride možki zaprositi nevestino družino za njeno roko. Zgodi se, da oče ali bratje poroke ne odobravajo. To se je zgodilo tudi pri Mariam, pri kateri so bratje privolili v poroko šele, ko je prišel njen zdajšnji mož osmič zaprositi zanjo.

Pravice moških in žensk se še vedno v veliki meri razlikujejo, ženske imajo večinoma manj pravic. V Savdski Arabiji ženske ne smejo voziti avta, pravi Maha. V Jemnu in ostalih državah, iz katerih prihajajo intervjuvane, pa lahko.

Intervjuji so pokazali, da so pravice žensk redno kršene in da je nasilja nad ženskami veliko. Kljub temu, da so vse zanikale, da bi se nasilje kdaj pojavilo v njihovi družini, pa vendarle pravijo, da o takih primerih sliši. Da se o zlorabljenih ženskah govori. Vse intervjuvane so rekly, da mislijo, da je zlorabljanje žensk v njihovih domačih državah precej pogosto. Mariam je zaradi pogostih ugrabitev deklic na njihovi poti v šolo morala nehati obiskovati šolo. Starše je bilo preveč strah zanjo in tako se je njena izobrazba zaključila. V nadaljevanju je Mariam natančno opisala še dve situaciji, v katerih sta bili dve dekleti, ki ju je poznala, očitno zlorabljeni.

V prvi situaciji dekle, ki je bilo njena prijateljica, ni smela iz hiše. Vedno je morala biti v hiši. Nekega dne je skočila v bližnjo trgovino, njen oče pa je za to izvedel. Ko je prišla nazaj, jo je za kazen polil z vrelo vodo. Druga situacija, ki jo je opisala, se je pripetila njeni sestrični. Ko je nesla smeti iz hiše, so jo z avtom ugrabili. Iskali so jo sedem mesecev, ko pa je končno prišla nazaj, je bila posiljena. Zaprli so jo v sobo in jo krivili za to, kar se ji je zgodilo. Nikoli več ni smela iz hiše. Po tem, ko je bila žrtev posilstva, je postala še žrtev verbalnega in psihičnega nasilje. Nad družino je namreč, po besedah njih samih, prinesla sramoto.

To nas pripelje do naslednje pomembne stvari. Vse intervjuvane se strinjajo, da je čast za družino zelo pomembna. Mogoče celo najpomembnejša. Ugled družine mora biti ohranjen za vsako ceno. To je tudi razlog, zaradi katerega nasilje po navadi ostane znotraj družine. Spore in zlorabe razrešijo znotraj družine. Glede tega se strinjajo vse. Če se nasilje zgodi, se žena najpogosteje zaupa svoji družini, včasih moževi, če se res dobro razume z njimi.

Drugi razlog, zakaj nasilje ostane v družini, je nerazvit sistem socialnega skrbstva. V arabskih državah primanjkuje socialnih služb, socialnih delavcev, zdravstvenih delavcev, ki bi se s takimi stvarmi ukvarjali. Tudi če obstajajo, velikokrat ne pomagajo. Tudi policija večinoma ne reši stvari, čeprav lahko ponekod nasilneže spravi na sodišče. Potem take zgodbe pridejo v novice. Tega si seveda nobena družina ne želi.

Kar se tiče feminizma, se zdi, da določene feministične organizacije obstajajo. Rasha se je spomnila organizacije, ki je poimenovana Alitihad Alnisai, kar pomeni Društvo žensk. Sicer ni vedela, za kaj točno se v njej zavzemajo in kako pomagajo, saj sama ne verjame v takšne in podobne organizacije. Maha je sama sodelovala pri UNICEF-ovem projektu, ki se je trudil povečati zavednost in željo po izobrazbi med deklicami v manjših vaseh. Mariam pa, na drugi strani, ni poznala koncepta feminizma, niti ni poznala kakšnih takih organizacij. Tudi Amena ni vedela za nobena ženska združenja, rekla je, da jih vsaj v njihovem predelu mesta ni, morda pa so drugje po Aleppu.

6.3 Interpretacija rezultatov

Intervjuji so pokazali, da so patriarhalni ideali in patriarhalne vrednote v arabski družbi še kako prisotne. To je podprto z opazkami intervjuvanih, da moški včasih po ulicah hodijo dva metra pred svojo ženo. Prav tako z družinsko tradicijo v Mariamini družini ostaja tudi moško spremstvo, ko želi Miriam iz hiše ali po opravkih.

Patriarhalnost se kaže tudi v tem, da deklic ponekod ne pošiljajo v šole in ne izobražujejo. Rezultat tega je, da so matere večinoma neizobražene in brez službe, očetje pa denarno preskrbujejo družino. Oni so namreč hodili v šolo in imeli možnost višje izobrazbe. Seveda tako ni povsod, taka situacija se kaže predvsem v manjših vaseh.

Dejstvo je, da je patriarhalna družba del kulture. Koran namreč jasno govori, da je ženska enakovredna moškemu. Še več: zagovarja tudi njeno pravico do izobrazbe in jo k temu še spodbuja. Iz moške prevlade se pogosto rodi tudi nasilje. Ali to pomeni, da je nasilje posledica kulture? Rasha je prepričana tako: »Verska besedila so lepa in nikakor ne namigujejo na nasilje.« (priloga 2).Tudi Maha pravi, da je nasilje posledica napačnih interpretacij svetih besedil, in da bi se zato ljudje morali vrniti k izhodiščnemu besedilo ter ga znova in znova prebirati.

Naj se tukaj vrneva tudi na drugo postavljeno hipotezo. H₂ pravi, da je nasilje nad ženskami bolj posledica kulture kot vere. To hipotezo sva potrdili že v teoretičnem delu (četrto poglavje, predvsem poglavje 4.4 Vera in kultura), zdaj pa jo lahko podpreva še z empiričnim delom. Res se

zdi, da se nasilje rodi predvsem zaradi tradicije, vrednot in norm, ki so kulturno pogojene in ne zaradi vere, ki v svojem bistvu spodbuja k enakosti med obema spoloma.

Vse ženske, ki sva jih intervjuvali, prihajajo iz večjih mest. Nobena ni odraščala na podeželju ali v manjši vasici. Kljub temu to ne pomeni nujno, da poznajo koncept feminizma, ali da poznajo organizacije, ki bi se borile za pravice zatiranih žensk. Mariam ni poznala kakšnega ženskega združenja, niti se ni zdelo, da bi ji bil pojem feminizem domač. Amena prav tako ni vedela za nobeno žensko društvo.

Drugače je bilo z Maho, ki je sodelovala z organizacijo, ki si je prizadevala za izobrazbo deklet po vsem Jemnu. To pokaže tudi zavedanje iz njene strani. Zavedanje, da vsa dekleta niso imela možnosti obiskati šole in zavedanje, da nekatera dekleta nikoli ne stopijo iz hiše, razen potem, ko se preselijo v ženino hišo. Tudi Rasha je vedela za določene organizacije v mestu, ki so delovale za ženske. Čeprav se sama ni preveč ukvarjala z njimi, je vedela, da obstajajo. Tako Maha kot tudi Rasha imata univerzitetno izobrazbo. Ena je doštudirala farmacijo, druga angleško književnost. To bi lahko pomenilo, da je poznavanje tem, kot sta feminizem in pravice žensk, zelo verjetno odvisno tudi od izobrazbe.

Mahin primer pokaže, da se feministke v muslimanskih državah zavzemajo za drugačne stvari kot se mlade feministke tukaj v Mariboru. V Jemnu si prizadevajo tudi za to, da bi bila izobrazba dostopna vsem. Tako lahko potrdiva peto hipotezo, v kateri sva predpostavili, da se islamski feminizem razlikuje od feminizma, ki ga poznamo tukaj. Sicer pa sva jo potrdili že v teoretičnem delu, kjer sva tudi poudarili, da je pri feminizmu ter boju za enakost ključnega pomeni družbeno in kulturno ozadje. Pot do enakosti med obema spoloma je tako v arabskih deželah povsem drugačna od poti, ki smo jo prehodili tukaj.

Četrte hipoteze (H₄: Feministična gibanja se pojavljajo predvsem v večjih mestih.) niti s pomočjo praktičnega dela ne moreva potrditi. Res je, da prihajata Maha ter Rasha iz večjih mest, vendar tudi Mariam prihaja iz Bagdada in Amena iz Aleppa. Obstaja možnost, da je vmes posegla izobrazba, oziroma pomanjkanje izobrazbe. Kot je rekla Maha: »Kjer primanjkuje izobrazbe, primanjkuje tudi vsega ostalega.«

Prav tako ne moreva potrditi, da se v manjših vaseh ženske ne borijo za svoje pravice, saj nimava nobene intervjuvanke, ki bi lahko to potrdila. Seveda pa lahko govorimo o veliki verjetnosti, da je temu tako. Najverjetneje se torej feministična združenja ustanavljajo v večjih mestih, kjer je izobražen večji odstotek ljudi kot na podeželju. Izobrazba ljudem odpre tudi obzorja, znanje o drugih kulturah jim lahko povzroči dvome o lastnih tradicijah. Tako se rodijo nove miselnosti, nova gibanja ter borba za pravice.

Na šesto raziskovalno vprašanje (Ali je nasilje nad ženskami še vedno v veliki meri prisotno?) lahko odgovoriva z več pripovedi o nasilju v družini, ki nam sporočajo, da se zlorabe žensk še vedno dnevno dogajajo ter da se pojavljajo tudi v zelo hudih oblikah. Zaradi pomanjkanja socialnih služb in drugih državnih delavcev, ki bi zlorabljenim ženskam morali priskočiti na pomoč, se nasilje skoraj nikoli ne prijavi in že kar tradicionalno ostane znotraj družine. Za to je kriva tudi neučinkovitost ter neustreznost socialnega sistema, ki ni narejen in razvit po svetovnih merilih. S temi dokazi lahko potrdiva šesto hipotezo (H_6 : Pravice žensk se redno kršijo in redko prijavljajo socialni službi, policiji ali drugim državnim institucijam.). Ženske so še vedno zelo pogosto tarče nasilja, diskriminirane in degradirane. To je vidno tudi iz teoretičnega dela (poglavje 4.5 Položaj muslimanskih žensk danes), kjer so analizirana poročila o kršitvah ženskih pravic v vsaki izbrani posamezni državi. Šesta hipoteza je tako potrjena in podprta tako z empiričnim delom kot tudi teorijo.

ZAKLJUČKI IN SKLEPI

S pregledom literature ter opravljenimi intervjuji lahko podpreva hipoteze, ki sva si jih postavili na začetku raziskovanja. Zares se zdi, da so ženske s pojavom korana ter islama dobile več pravic, Mohamed žensk ni diskriminiral, celo sodelovale so z njim. Prav tako se nasilje očitno ni rodilo iz vere, saj sveti teksti verne muslimane spodbujajo k enakovrednosti med spoloma ter izobraževanju vsakega vernika. Nasilje je tako najverjetneje povzročil koncept patriarhalne družbe ter vsesplošne moške nadvlade. Nasilje je bilo v teh državah prisotno še v veliko hujši meri preden je islam sploh obstajal.

Problem je, da takšen pogled na nasilje izvira iz patriarhalne družbe in prepričanj o upravičeni moški prevladi. Ker je to nekaj, s čimer ljudje živijo od rojstva in s čimer rastejo, se je še posebej težko znebiti takšne perspektive in prevzeti nov način mišljenja, novo mentaliteto. Če si dekle, ki ga starši niso poslali v šolo in ga kmalu poročili iz hiše, obstaja zelo velika verjetnost, da bo to dekle kot mama enako ravnalo s svojo hčerko. Zaprtost in konservativnost družin se bo prenašala iz generacije v generacijo.

Pri feministični osvoboditvi žensk je treba upoštevati ozadje oziroma kontekst, iz katerega ženske prihajajo. Islamski feminizem se iz omenjenega razloga povsem razlikuje od feminizma, ki ga poznamo tukaj. Zato se morajo zahodne feministke, ko želijo pomagati muslimanskim ženskam, posvetovati z njimi, jih upoštevati, saj le one najbolj vedo, kaj potrebujejo. To pomeni, da je treba poslušati glas muslimank, četudi pogosto izpod hidžaba, namesto tega, da jim vsiljujemo zahodne koncepte feminizma.

Nastajajo novi zakoni, ki naj bi ženske varovali; ženske dobivajo pravice, vendar so te še vedno pogosto kršene. Tako se zdi, da je edina rešitev za islamske ženske izobrazba. S povečanjem deleža izobraženih bi se manjšal tudi delež zlorabljenih žensk in delež družin, ki trpijo nasilje. Izobrazba je potrebna, da spoznajo, koliko so vredne in sposobne. Potrebna je za to, da spoznajo možnosti, ki jih življenje ponuja. Tako misli tudi Maha.

Vprašanje je tudi, koliko ženske na podeželju sploh vedo za svoje pravice, glede na to, da nimajo možnosti izobrazbe ali dostopa do informacij, potrebnih za to, da spoznajo pravice, kot jim jih dodeljujejo sodobni zakoni. Tako pogosto niti ne vedo, da se njihove pravice kršijo. Četudi vedo,

se le redko zgodi, da bi to prijavili državnim organom. To je pogosto zelo neučinkovito, saj po večini muslimanskih držav nimajo urejenega sistema socialnega skrbstva. Sicer pa nasilje in zloraba skoraj vedno ostane znotraj družine, saj bi z uradno prijavo nasilja tvegali družinsko čast in ponos. To pomeni, da je problem nasilja v družini veliko težje rešljiv, saj tudi v primeru, da bi razne organizacije želele pomagati, informacij o družinskih zlorabah praktično ni.

V muslimanskih državah bi poleg temeljite izboljšave sistema socialnega varstva bilo nujno potrebno uvesti psihologe ter druge delavce v zdravstvu, ki bi žrtvam zlorabe zadevo olajšali ter se ji pomagali ponovno postaviti na noge. Pogosto mora namreč zlorabljenka ženska svoja čustva ter bolečino zatreti in misliti na dobro cele družine. Nemalokrat se v njih pojavi tudi strah, da bodo za vse krive same.

Nadalje bi bilo dobro raziskati povezavo med izobrazbo ter nasiljem v družini. Nekaj raziskav je bilo na tem polju že narejenih, vendar potrebujemo trdne dokaze. Izdelati bi bilo potrebno tudi načrt oziroma model, ki bi v muslimanske države prinesel sporočilo o pomembnosti izobrazbe. Dobro bi bilo, da bi se zakonsko napisalo, da je izobrazba do določene stopnje obvezna. Tako kot je na primer v Sloveniji. V manjših vaseh bi bilo treba zgraditi šole, ki bi sprejemale tako dečke kot tudi deklice. Učni načrt bi moral vsebovati predmet, pri katerem bi se učili o kulturah po svetu. Že od vstopa v vrtec ali osnovno šolo bi se morala promovirati enakost med deklicami in dečki. V izobraževalni sistem bi bilo dobro vključiti tudi zunanje, gostujoče učitelje, ki bi prihajali iz drugih delov sveta, ne le iz bližnje okolice.

DRUŽBENA ODGOVORNOST

Zdi se nama družbeno odgovorno opozoriti ne le vrstnike, ampak tudi širšo javnost na to, da islamska vera ni kriva za degradacijo žensk, ki je prisotna v arabskem svetu. Tega se je potrebno zavedati in tako zavestno spremeniti mišljenje, predsodke in stereotipe o prihajajočih migrantih. Ljudi je treba tudi opomniti na pomembnost izobrazbe za vsakega posameznika. Z navedbo virov sva spoštovali mednarodne norme vedenja in načelo spoštovanja pravne države. Naloga je napisana spoštljivo do vseh ljudi in v skladu s človekovimi pravicami.

SEZNAM VIROV IN LITERATURE

1. Amnesty International. (2016). *Afghanistan 2015/2016*. [Online]. Dostopno na URL naslovu: <https://www.amnesty.org/en/countries/asia-and-the-pacific/afghanistan/report-afghanistan/> [Citirano 4. 1. 2017]
2. Amnesty International. (2016). *Egypt 2015/2016*. [Online]. Dostopno na URL naslovu: <https://www.amnesty.org/en/countries/middle-east-and-north-africa/egypt/report-egypt/> [Citirano 4. 1. 2017]
3. Amnesty International. (2016). *Iran 2015/2016*. [Online]. Dostopno na URL naslovu: <https://www.amnesty.org/en/countries/middle-east-and-north-africa/iran/report-iran/> [Citirano 4. 1. 2017]
4. Amnesty International. (2016). *Iraq 2015/2016*. [Online]. Dostopno na URL naslovu: <https://www.amnesty.org/en/countries/middle-east-and-north-africa/iraq/report-iraq/> [Citirano 4. 1. 2017]
5. Amnesty International. (2016). *Jordan 2015/2016*. [Online]. Dostopno na URL naslovu: <https://www.amnesty.org/en/countries/middle-east-and-north-africa/jordan/report-jordan/> [Citirano 4. 1. 2017]
6. Amnesty International. (2016). *Saudi Arabia 2015/2016*. [Online]. Dostopno na URL naslovu: <https://www.amnesty.org/en/countries/middle-east-and-north-africa/saudi-arabia/report-saudi-arabia/> [Citirano 4. 1. 2017]
7. Amnesty International. (2016). *Pakistan 2015/2016*. [Online]. Dostopno na URL naslovu: <https://www.amnesty.org/en/countries/asia-and-the-pacific/pakistan/report-pakistan/> [Citirano 4. 1. 2017]
8. Amnesty International. (2016). *Palestine (State of) 2015/2016*. [Online]. Dostopno na URL naslovu: <https://www.amnesty.org/en/countries/middle-east-and-north-africa/palestine-state-of/report-palestine-state-of/> [Citirano 4. 1. 2017]
9. Amnesty International. (2016). *Yemen 2015/2016*. [Online]. Dostopno na URL naslovu: <https://www.amnesty.org/en/countries/middle-east-and-north-africa/yemen/report-yemen/> [Citirano 4. 1. 2017]

10. Barle, A. et al. (1995). Sociologija: gradivo za srednje šole. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
11. Bishop, J. (2016). *Bridal Henna Party*. [Online]. Dostopno na URL naslovu: <http://weddings.about.com/od/GlossaryAThroughM/g/Bridal-Henna-Party.htm> [Citirano 1. 2. 2017]
12. Code, L. (2000). *Encyclopedia of Feminist Theories*. New York: Routledge.
13. Crane, J & Hannibal, J. (2012). *Psychology*. Velika Britanija: Oxford University Press.
14. Douki et al. (2003) Violence against women in Arab and Islamic countries. *Archives of Women's Mental Health*, 6(3), str. 165-171.
15. Eisner, M & Ghuneim, L. (2013). Honor Killing Attitudes Amongst Adolescents in Amman, Jordan. *Aggressive Behavior*, 39(1), str. 405–417.
16. Eliade, M. (1996). *Zgodovina religioznih verovanj in idej*. Ljubljana: DZS.
17. Elias, J. (2010). *Key Themes for the Study of Islam*. Oxford: Oneworld Publications.
18. Frank, A. (2014). *Feminizem in islam: turške ženske med Orientom in Zahodom*. Ljubljana: Mirovni inštitut, Inštitut za sodobne družbene in politične študije.
19. Haj-Yahia, M. (1999). Wife Abuse and Its Psychological Consequences As Revealed By the First Palestinian National Survey on Violence Against Women. *Journal of Family Psychology*, 13(4), str. 642-662.
20. Haj-Yahia, M. (2000). Wife Abuse and Battering in the Sociocultural Context of Arab Society. *Family Process*, 39(2), str. 237–255.
21. Honor killing. (2017). *Wikipedia, The Free Encyclopedia*. Dostopno na URL naslovu: https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Honor_killing&oldid=760481617 [Citirano 27. 1. 2017]
22. Koran. (2003). (Jelinčič, Z). Radenci: Atilova knjiga.
23. Kerševan, M., Svetlič, N. (2003). *KORAN o Koranu, Bogu, islamu ...* Ljubljana: Cankarjeva založba.
24. Kulwicki, A. (2002). The Practice of Honor Crimes: A Glimpse of Domestic Violence in the Arab World. *Issues in Mental Health Nursing*, 23, str. 77–87.
25. Lenhart, F. (2014). *Moč zatiranih žensk Irana*. Maribor: samozaložba Franc Lenhart.

26. Misogyny. (2017). *Wikipedia, The Free Encyclopedia*. [Online]. Dostopno na URL naslovu: <https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Misogyny&oldid=762166238> [Citirano 30. 1. 2017]
27. Sanaa. (2014). Yemen: End Child Marriage. [Online]. Dostopno na URL naslovu: <https://www.hrw.org/news/2014/04/27/yemen-end-child-marriage> [Citirano 1. februar 2017]
28. Safi, O. (2003). *Progressive Muslims: on Justice, Gender, and Pluralism*. Velika Britanija: Oneworld Publications.
29. Sever, N. (2002). *Položaj ženske v islamu, diplomsko delo*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.
30. Šterbenc, P. (2005). *Šiiti: geneza, doktrina in zgodovina odnosov s suniti*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
31. Šterbenc, P. (2011). *Zahod in muslimanski svet: akcije in reakcije*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
32. Renzetti, C. et al. (2003). *Women, men, and society*. Boston: Allyn and Bacon.
33. Religion in India. (2017). *Wikipedia, The Free Encyclopedia*. [Online]. Dostopno na URL naslovu: <https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Religion in India&oldid=761603694> [Citirano 25. 1. 2017]
34. Wintle, J. (2003). *History of Islam*. Velika Britanija: Rough Guides Ltd.

PRILOGE

Priloga 1

Prvi intervju sva naredili v ponedeljek, 15. januarja 2017. Kljub temu, da Maha že odlično govori slovensko, smo intervju izvedle v angleščini, na njeno željo. Maha prihaja iz velike družine: ima tri sestre in dva brata (zdaj le še enega). Zaradi vojne v Jemnu so se preselili po celem svetu.

Zdravo. Veseli sva da ste si vzeli čas ter da boste odgovorili na najina vprašanja. To nama bo v veliko pomoč pri raziskovalni nalogi – pravzaprav je to empirični del najinega dela. Če se počutite nelagodno pri katerem koli vprašanju, nanj seveda ni potrebno odgovoriti.

Za začetek nam, prosiva, povejte nekaj o sebi: vaše ime, kdaj ste prišli v Slovenijo, od kod ste prišli ter zakaj?

Maha: Najprej naj povem, da me veseli, da vam lahko pomagam. Moje ime je Maha Ahmed. Prišla sem iz Jemna v letu 2014, konec septembra, torej sem v Sloveniji že več kot dve leti. Živim v Mariboru. V Slovenijo sem prišla, ker moj mož tukaj živi in dela. Je z Nizozemske, a dela v Sloveniji – je predsednik društva za informiranje o islamu. Jaz sem po izobrazbi farmacevtka, a trenutno že več kot eno leto delam z begunci kot prevajalka in animatorka.

Kje točno iz Jemna prihajate? Iz mesta ali iz podeželja?

Maha: Iz Adana, to je mesto blizu obale na jugu Jemna.

Kadarkoli vas bom spraševala o domu, se to nanaša na vaš dom v Jemnu, ne tukaj v Sloveniji.

Ali ste verni? Kolikokrat na dan molite?

Maha: Da, rekla bi, da sem verna oseba. Molim petkrat na dan.

Ali imate otroke, družino?

Maha: Ne, trenutno še ne, ampak upam, da kmalu.

Ali ste poročeni?

Maha: Da, v Sloveniji živim z možem.

Torej ste se poročili tukaj?

Maha: Poročila sem se v Jemnu leta 2013. Takrat sem še zaključevala s študijem, zatem sva se prijavila za vizo. Devet mesecev je trajalo, da sva dobila vizo za Slovenijo. Da sem se lahko preselila, sem porabila eno leto.

Vaš mož je z Nizozemske?

Maha: Da, on je z Nizozemske, njegovi starši pa iz Pakistana, ampak živijo na Nizozemskem že več kot 13 let. Moj mož in njegovi bratje ter sestre so bili rojeni na Nizozemskem.

Je bil vaš zakon dogovorjen? Ali sta se spoznala in se odločila za poroko kar sama?

Maha: Na začetku je bila poroka nekako dogovorjena, a še ni bilo določeno – dogovorjeno je bilo le srečanje. Nisva se še spoznala na začetku, kontaktirala sva se preko interneta, saj veste, skype, e-mail in se šele potem odločila, da se bova poročila. Prišel je v Jemen in takrat sva se spoznala.

Koliko so večinoma stare deklice, ko se poročijo (v Jemnu)?

Maha: Glede na kulturo oziroma družbo tam je zdaj postala poroka z mladoletnimi dekleti redka. Po zakonu je uradna starost za poroko 18 let. Ampak kolikor vem, se včasih dekleta poročijo že pri 16, 17 letih ali prej.

Koliko ste bili stari vi?

Maha: Ko sem se poročila, sem bila stara 25 let. Bila sem v zadnjem letniku fakultete. Ni nujno, da se vse deklice poročijo prej, ampak se zgodi. Rada bi tudi razložila, da se iz religioznega pogleda dekle ne sme poročiti, ko je še otrok, prav tako pa tudi ne brez njenega privoljenja. Morali bi razlikovati med tem, kar se v muslimanskih državah dejansko dogaja ter tem, kar nam pravi religija.

Torej je dekle otrok do 18. leta?

Maha: Da, kolikor vem, je mladoletna do osemnajstega leta.

Kako je izgledala vaša poročna slavnost?

Maha: Nekateri se najprej zaročijo, družine se srečajo, imajo lahko tudi majhno zaročno slavnost. V mojem primeru se nisva zaročila. Potem imamo obred, ki se imenuje *nikah*, to je pravzaprav poročna pogodba. Ko se izvede, pride na dom pravna oseba, imenovana od sodišča. Papirje lahko dobiš naslednji dan iz pisarne. Prisoten mora biti ženin, če pa ta ne more, pa naj bi nekoga zadolžil, da je tisti dan na njegovem mestu. Prisoten mora biti tudi nevestin oče, ali na njegovem mestu nevestin brat ali kdorkoli, s komer se nevesta strinja, da jo predstavlja. Duhovnik citira nekaj verzov iz korana, vpraša ženina, če se želi poročiti s to žensko. Odločijo se tudi o vsoti denarja, ki jo mora ženin plačati nevestini družini – doto, o kateri se strinjata obe družini. Duhovnik napiše vse informacije, saj ima najpogosteje on poročno pogodbo. Po tem je praznovanje, zberejo se družina, prijatelji, s katerimi praznujemo sklenitev poročne pogodbe. Po obredu *nikah* je velika poročna slavnost. V Jemnu je običaj, da sta med to poročno slavnostjo prisotni obe družini. Po navadi si delita stroške poroke, lahko pa se dogovorita tudi drugače – to je odvisno od ekonomskega stanja obeh družin. Ta poročna slovesnost je velikokrat v hotelu, v veliki dvorani, povabijo pa tudi veliko ljudi. Nevesta takrat nosi belo obleko. Za tem je še ena slovesnost, ko nevesta že gre v hišo svojega moža – to gosti ženinova družina. Lahko povabijo veliko ljudi na kosilo ali večerjo, kar imenujemo *walima*. To pomeni, da veliko ljudem ponudiš hrano. Lahko pa imaš samo slovesnost s torto. Večinoma so torej tri slovesnosti, na začetku pa lahko praznujejo tudi zaroko.

Vi ste imeli tri poročne slovesnosti?

Maha: V bistvu dve. Nisva imela zaročne slovesnosti, v Jemnu sva imela le *nikah*, takrat sva imela le majhno slovesnost z družino. Čez tri dni smo imeli praznovanje s prijatelji, sosedi, majhno poročno slovesnost. Na Nizozemskem smo imeli slovesnost *walima*, ki jo mora pripraviti ženinova družina, povabili so veliko ljudi.

Večina porok je torej dogovorjenih?

Maha: Rekla bi da ja, ampak obstajajo tudi poroke iz ljubezni. Odvisno je od tega, kako se fant in punca spoznata, če na primer študirata skupaj. Večinoma smo na fakultetah pomešani, kot na moji. Ampak v srednji šoli smo ločeni. Najpogosteje se o porokah dogovarjajo družine.

Ali se vse ženske v Jemnu poročijo in imajo otroke?

Maha: Odvisno, koliko poročnih ponudb dobijo, in ali jih dobijo. Nekatere ženske se ne poročijo in ostanejo pri starših, kar pa je fenomen. Večinoma pa se poročijo in imajo otroke.

Ali dekleta živijo pri starših do poroke?

Maha: Ja, do poroke. Odvisno je od tega ali dobi ponudbe – v Jemnu je običaj, da fant zaprosi punco. Tudi če se poznata že od prej, mora fant uradno do njene družine in zaprositi. Če pa dekle nikogar ne pozna, pač ostane doma, morda dela, študira, drugače pa čaka, da jo pride nekdo zaprosit.

Moški torej najprej vpraša starše za dovoljenje?

Maha: Ja.

So spolni odnosi pred poroko prepovedani?

Maha: Da, to je zelo slabo, tako iz verskega kot tudi iz družbenega pogleda.

Lahko, prosim, opišete svoj vsakdanjik doma? Kdaj ste se zbudili, kaj ste počeli ...

Maha: Po navadi sem se zbudila pred vzhodom sonca, ker je takrat čas prve molitve. V Jemnu sem po prvi molitvi zaspala nazaj, dokler ni sonce vzšlo. Potem pa je bilo odvisno od tega, ali imam kaj za narediti ali kam iti. Ko sem študirala, sem imela pouk, zato sem se morala hitro zbuditi. Včasih sem tudi ostala budna in se tisti čas učila, saj so bili moji možgani takrat najbolj zbujeni. Opisala bi svoje zadnje dni, ko sem začela delati. Doštudirala sem leta 2013, potem je sledil postopek za pridobitev vize. Včasih sem delala v dveh lekarnah, v prvi sem morala biti ob osmih. Tam sem delala od osmih do enih. Ob enih sem šla nazaj domov, pojedla kosilo. Po navadi sta kuhali moja mama ali starejša sestra. Po kosilu je v Jemnu pogosto, da si ljudje vzamejo čas za počitek med drugo in četrto uro. Jaz sem včasih spala po dve uri, če sem bila zelo utrujena. Po počitku sem ponovno molila. Imeli smo popoldanske molitve – prvič pred

kosilom in potem po počitku. Ob štirih sem šla v drugo lekarno, kjer sem tudi delala do osmih, oziroma dokler me ni prišel zamenjati sodelavec. Med delom smo spet molili – to je bila molitev pred sončnim zahodom. Potem sem šla domov, pojedla večerjo, zadnjič zmolila. Nato sem včasih še kaj delala na računalnik ali gledala televizijo, potem pa zaspala.

Torej je običajno, da hodijo deklice v šolo, in da imajo ženske službo?

Maha: V Jemnu je običajno. Moralo bi biti običajno in obvezno. Na podeželju v Jemnu pa je sicer veliko družin, ki hčerk ne pošljejo v šolo, včasih tudi zaradi revščine. To je nekaj, kar v Jemnu ni dobro. Glede na vero bi se moral vsak izobraziti, moški in ženske.

Ali lahko ženske hodite po mestu same ali mora biti z vami moški sorodnik?

Maha: Ne ne, v mestu lahko hodimo same, nakupujemo. Nekatero konservativne družine pa imajo raje, da je zraven moški sorodnik, predvsem če gre za potovanje. Po mestu pa lahko normalno hodimo s prijateljicami ...

Kakšno je vaše mnenje o nasilju nad ženskami, je lahko kdaj upravičeno?

Maha: Ne, nikoli ne more biti upravičeno in tudi ne sme biti. Nikakršna oblika nasilja, niti verbalnega.

V primeru zlorabe žensk to običajno prijavite socialnim delavcem in drugim človekoljubnim organizacijam ali to najpogosteje ostane v družini?

Maha: V Jemnu nimamo dobro urejenega socialnega sistema. So odvetniki in aktivisti, ki tem ljudem res pomagajo. Problem je, da ženske o tem ne govorijo, večinoma zadržijo zase. Da bi obiskovali psihologa, je praktično nemogoče, zato je včasih zares težko ugotoviti, če je v družini prisotno nasilje. Ko je ženska zlorabljen in ko postane preveč, se lahko pritoži svoji družini ali staršem njenega moža, če ima dobre odnose z njimi. Ampak nato uredijo stvari v družini, tako je vsaj v večini družin. Lahko se tudi pritožiš odvetniku ali socialnim delavcem, a to pogosto ne deluje. Nenazadnje se lahko tudi ločiš, če je vsega že preveč.

Bi rekli, da je veliko nasilja nad ženskami v Jemnu?

Maha: Da. Včasih pride celo v lokalne časopise. Včasih tudi slišiš o takšnih primerih.

Ste bili kdaj priča nasilju?

Maha: Ne, v moji družini nikoli.

Kako je s posilstvom v Jemnu?

Maha: Se dogaja. Primeri včasih pridejo tudi v novice in to se zgodi, če gredo žrtve na policijo ali na sodišče. Vendar pa bi rekla, da posilstvo ni tako pogosto, več je spolno-verbalnega nadlegovanja na ulicah. To se je pogosto dogajalo tudi meni. Včasih so moški za mano žvižgali, zijali vame, se drli za mano in bilo mi je res neprijetno. V večini primerov pa dekleta niti ne upajo povedati, da so bile žrtve posilstva, saj jo lahko za vedno zadržijo v hiši, na podeželju pa celo ubijejo.

Kako pomembna je čast za družino?

Maha: Zelo pomembna, predvsem na podeželju. V mestih ni veliko nasilja, več na podeželju, še posebej, če je družina neizobražena. Celo če vidijo, da se punca iz družine le pogovarja z neznanim moškim, je lahko zaradi tega pretepena.

Ali nosite hidžab vsak dan in zakaj točno?

Maha: Ja, jaz nosim hidžab zaradi verskih razlogov, je del moje vere. Pravzaprav je simbol moje predanosti. Ni nekaj, kar me potlači, ko ga nosim, se počutim čisto svobodno. Lahko grem ven, se družim z ljudmi, študiram ... Zame to ni nikakršna ovira.

Kdaj ga dekleta začnejo nositi? Pri katerih letih?

Maha: Odvisno. Jaz sem začela nositi naglavno ruto, ko sem bila stara 12 let, ta dolgi plašč sem začela nositi leto kasneje. Nekatere punce ga začnejo nositi pri petnajstih, sedemnajstih, nekatere pa celo prej kot pri dvanajstih. Običajna praksa je, da dekleta začnejo nositi hidžab, ko dobijo menstruacijo.

Ali je nositi hidžab v Jemnu obvezno?

Maha: Zaradi kulture ja, vsi ga nosijo. Pa tudi nikab, ki je črne barve. Če pridete v Jemen, boste videli črno barvo povsod, ampak se ne ustrašite (smeh). Tudi jaz sem včasih nosila nikab, ker ga nosijo skoraj vse. Če hodiš po mestu v Jemnu samo z naglavnim šalom, je velika možnost, da te nadlegujejo – verbalno ali spolno. Tega je v Jemnu na žalost veliko. Torej, ni obvezno, ampak če ga ne nosiš, se lahko počutiš neprijetno, vsi te bodo gledali (smeh). Z vidika religije pa ni obvezno nositi hidžaba, to bi moralo priti iz tebe. Odvisno je, kako predan si veri.

Kako je s kontracepcijskimi sredstvi, ali obstajajo? Ste o njih informirani?

Maha: Ja, v Jemnu obstajajo, ženske jih uporabljajo.

Torej, če zdaj preidemo na vaše življenje tukaj: kakšen je vaš pogled na zahodne ženske; kako se oblačimo, obnašamo, naši odnosi z moškimi ...? Ste bili presenečeni, ko ste prvič prišli sem?

Maha: Ne bi rekla, da sem bila presenečena, vedela sem, kako tukaj izgleda in nekaj takega sem tudi pričakovala. Nimam nobenih predsodkov ali mnenj, moje osebno prepričanje je, da lahko vsak počne, kar želi. Verjamem tudi v svobodo vere, govora, mnenja. Lahko grem ven s prijatelji in me ne moti, če pijejo pred mano. Zame to ni bil velik šok. In nekateri so me spraševali celo, če sem občutila kulturni šok (smeh). Vem, da je kultura drugačna, in da je veliko drugih stvari drugačnih. Sama sem muslimanka in ne pijem, ampak če drugi pijejo pred mano, ne vidim problema. To je en primer.

Torej ni bilo posebno težko se navaditi na Slovenijo?

Maha: Ne. Samo slovenščina (smeh). Imela sem srečo, da sem že na začetku imela skupino prijateljev in sem kar hitro začela sodelovati v nekaterih kulturnih aktivnostih in to mi je bilo v veliko pomoč, ko sem spoznavala nove ljudi. Drugače nisem imela problemov pri navezovanju stikov. Privaditi sem se morala tudi na mraz.

Kako se odnos moških do žensk razlikuje, če primerjate Jemen in Slovenijo?

Maha: Hm. En primer: ko se v Jemnu moški in ženska spoznata – na primer v trgovini, na ulici, se nikoli ne rokujeta. Ampak tukaj je to običajno. Tam se torej ne rokujemo, nimamo nobenega fizičnega kontakta, razen v družini, med sorodniki, ali če gre za tvojega moža. Dodala bi še, da če

sta fant in dekle zaročena, se drug drugega ne smeta dotakniti. Šele ko sta uradno poročena, sme priti do fizičnega kontakta. Ampak včasih, ko bodoči mož in žena praznujeta zaroko, jima je dovoljeno, da en drugemu natakmeta prstane. To je v ceremoniji dovoljeno, prej pa definitivno ne. Prav tako je ne sme objeti ali poljubiti, ne, ne. To je še ena razlika. Drugače pa ne, nisem čutila nobenih drugih razlik.

Bi radi še kaj dodali? Karkoli, kar vas še nisva vprašali?

Maha: Prinesla sem vama še malo literature glede položaja žensk v islamu. Nekaj brošur tudi o islamu in pogosto zastavljena vprašanja. Lahko kontaktirata mojega moža, on je ekspert, če imata še druga bolj versko specifična vprašanja. Kontaktirata lahko tudi mene.

Še enkrat bi razložila, da je treba razlikovati med tem, kar vera uči in med tem, kar se trenutno dogaja v muslimanskih državah, na primer v Iranu, Savdski Arabiji, Jemnu, Afganistanu. Kar se tam dogaja, ni produkt vere. Pravzaprav so oni pozabili, kaj vera uči in zdaj ravna v nasprotju z vero. Veliko ljudi me namreč vpraša, zakaj je v muslimanskih državah tako. Zakaj ženske ne smejo voziti, zakaj se ženske tepe in tako dalje. To ni islam. Islamske države ne predstavljajo islama. Če želite vedeti, kaj islam uči in zagovarja, obstajata za to dva vira: sveti koran in življenje preroka. To sem želela dodati.

Torej lahko ženska v Jemnu vozi?

Maha: V Jemnu ja, v Savdski Arabiji ne. Zakaj? Ker tako pravi zakon. Ampak ne v Jemnu. Rekla bi, da zakoni v Jemnu niso tako zelo konservativni, ampak družba in ljudje so. Odstotek neizobraženih je res visok. Predvsem v vaseh in na podeželju, kjer ne hodijo v šole ... Seveda. Kjer primanjkuje izobrazbe, primanjkuje tudi vsega ostalega. Prav tako revščina. To sta dve stvari, ki ovirata Jemen. Torej je iz socialnega vidika jasno, da ko ekonomski status in izobrazba nista na nivoju, bo tudi vse ostalo šlo dol. To je problem tam.

Ko sem bila v srednji šoli, sem sodelovala pri projektu z UNICEF-om. Na podeželje smo šli z namenom, da bi izobraževali tamkajšnje ljudi in jih vzpodbujali, naj pošljejo v šolo tudi deklice. In vedela sem, kaj so o tem mislili. Nekateri so rekli: »O, zakaj bi jo poslali v šolo, na koncu se bo

v vsakem primeru poročila.« In tako je. Nimajo prave mentalitete in ne vedo, kako pomembna je izobrazba.

Rekli ste, da imate tri sestre. Imate tudi brate?

Maha: Imam dva brata. En brat je lani umrl, tako da imam le še enega.

So v Jemnu?

Maha: Ne, trenutno v Jemnu ne živi nihče izmed moje ožje družina, tudi naša hiša je prazna in zaprta zaradi vojne. Moj brat živi v Združenih državah Amerike, kot tudi ena moja sestra in moja mati. Povsod po svetu so, jaz pa sem tukaj (smeh).

Jih kdaj vidite?

Maha: Ne velikokrat, naslednji mesec grem ravno v Združene države Amerike obiskati mamu in sestro in še ena sestra pride, pa tudi moj brat.

Boste šli prvič v Združene države Amerike?

Maha: Ja, prvič grem tja, ampak seveda ne bom prvič videla mame. (smeh) Zdaj je že skoraj tri leta odkar sem nazadnje videla svojo mamu. Odkar sem v Sloveniji, sem videla le brata, ko je prišel na poroko na Nizozemskem, ker sem imela poročno slovesnost tudi tam.

Najlepša hvala za vaše odgovore.

Maha: Upam, da sem vam odgovorila na zastavljena vprašanja in da so bili moji odgovori v redu.

Ja, res ste nama zelo pomagali.

Maha: Če imate še več vprašanj, me lahko kadarkoli vprašate. Če imate vprašanja glede religije pa lahko vprašate tudi mojega moža, ki je islamski teolog, torej ve več kot jaz.

Dogovorjeno, še enkrat vam hvala.

Priloga 2

Intervjuvana želi ostati anonimna, zato jo bomo poimenovali Rasha. To ni njeno pravo ime. Intervjuvana je pol Slovenka in pol Sirka ter tekoče govori slovensko. Intervju je bil zato izpeljan v slovenščini, in sicer v petek, 20. januarja 2017. Rasha ni želela snemanja, zato je njen intervju tukaj le povzet, ne pa zapisan od besede do besede natančno. Povzetek je narejen iz zapiskov, ki sva si jih delali med intervjujem.

Rasha je bila rojena v Sloveniji mami Slovenki in očetu Sircu. Oče in mama sta se spoznala tukaj, saj je oče v Slovenijo prišel študirat. Ko je bila stara šest let, se je z mamo, očetom in starejšo sestro preselila v Sirijo, v Latakijo. To je peto največje mesto v Siriji. Živel so v stanovanju. V Slovenijo je prihajala enkrat na leto, ko so prišli obiskat sorodnike po materini strani.

Tam se je izšolala in diplomirala iz angleške literature. Srednja šola je bila dekliška šola, na osnovni šoli in univerzi pa so bili mešani. Zaposlila se je na mornarski univerzi, kjer je predavala angleško literaturo bodočim mornarjem. Leta 2013 se je odločila, da se v Slovenijo noče nikoli več vrniti, ampak se je stanje spremenilo, zgodila se je vojna. V Slovenijo je prišla pred dobrim letom in je trenutno zaposlena na Slovenski filantropiji kot prevajalka. Ima dvojno državljanstvo: sirsko ter slovensko.

V mestu se ji zdi položaj žensk in moških enakopraven, seveda pa to ne velja v vseh primerih in kot vedno obstajajo izjeme. Na podeželju in v manjših naseljih je prepričana, da je situacija drugačna. V njenem mestu je običajno, da ima ženska službo, in da služi svoj denar. Pravi sicer, da pogosto, če ima družina dovolj denarja, žena ostaja doma, saj ji tako ni potrebno delati. Hitro doda, da pa si je ona v vsakem primeru želela biti zaposlena, kljub temu da so imeli dovolj denarja, da bi lahko ostala doma. Deklice v njenem mestu gredo večinoma v šolo, čeprav to ni obvezno. Nekateri namreč še vedno menijo, da izobrazba za dekleta ni pomembna, saj se bodo na koncu v vsakem primeru poročila. Zato jih včasih tudi ne pošljejo v šolo.

Sama zase pravi, da je verna, ampak sicer ne moli. Pravzaprav je pripadnica dveh ver. Krščanske vere po materi in islamske po očetu. Vzame najboljše iz obeh ver, skoraj nikoli pa več ne gre v cerkev niti v mošejo. Hodila je v cerkve in v mošeje, ampak se potem odločila, da bo vero našla sama v sebi, in da zato ne potrebuje duhovnikov. Preden greš v mošejo, se moraš obvezno

sezuti, si pokriti roke, noge, obleči naglavno ruto. V družini nikoli ni nikogar motilo, da so bili pripadniki različnih ver. Pravi, da je islam lahko zelo lepa vera, če se držiš tega, kar je zares napisano v svetem koranu. Je pa mnenja, da res obstajajo različne interpretacije, in da se najde kar nekaj duhovnikov, ki si koran interpretirajo po svoje in gredo mimo vere.

Nima otrok in ni poročena. Stara je 37 let. Sama je v smehu zraven dodala, da je to v Siriji prava katastrofa. Da si neporočena ženska pri 37, namreč. Tudi družina, iz katere izhaja, je precej drugačna od drugih. Povprečno ima sirska družina tri otroke in več, Rasha pa ima le še eno sestro.

Ko sva jo vprašali o poroki, je odgovorila, da meni, da se ženske v Latakiji poročijo povprečno pri 21 letih, torej ko zaključijo univerzo. Doda, da se poročijo zaradi ljubezni ali pa na željo staršev, in da gre za tako imenovane dogovorjene poroke. Najdejo se mladoporočenci, ki so se prvič spoznali na poroki. Nekateri pari živijo skupaj, ne da bi bili poročeni, kar pa je za tamkajšnje razmere in način razmišljanja skrajno neprimerno in nespodobno.

Nasilje ni posledica vere, ampak kulture. Verska besedila so po besedah Rashe lepa in nikakor ne namigujejo na nasilje. Sama je mnenja, da nasilje nad ženskami nikoli ne more biti upravičeno, ampak da se vendarle dogaja – tudi v njenem domačem mestu. Nikoli ni bila priča nasilju. Slišiš, ko kroži med ljudmi ali pa celo vidiš na ulici – nekatere ženske morajo hoditi dva metra za možem, ki spredaj vodi pot. Vendar pa tega ni veliko. Le okoli 6-7 % je ocenila. Na vprašanje, kaj lahko ženska v primeru, da se mož znaša nad njo in jo zlorablja stori, je odgovorila, da najprej običajno povejo svojim staršem. Tudi njen oče je naročil njeni sestri, ki se je poročila s Sircem, da mora takoj priti domov, če bi se slučajno zgodilo, da bi mož z njo grdo ravnal. Včasih pa se lahko zgodi, da ji v družini – ne njeni in niti v njegovi – ne nudijo podpore in v takem primeru nima več kam iti. Preprosto morajo prenesti, karkoli jim življenje prinese. Nasilje se lahko sicer prijavi različnim državnim uradom in socialnim službam, vendar pa to veliko ne pomaga. Tudi tam so na vodilnih položajih predvsem moški in tako močnejši. Ženska je tako hitro zatrta ali spregledana.

Med odgovori je Rasha omenila tudi, da je prišla v Slovenijo izključno zato, ker so ISIS prišli do mesta, le eno uro oddaljenega od njenega domačega kraja. Nekega dne je oče prišel domov ves

prestrašen in zelen v obraz. Omenila je, da očeta še nikoli prej ni bilo strah zaradi vojne, zato jo je to še toliko bolj prizadelo. Vprašala ga je, kaj se zgodi, če pridejo do njih, do Latakije. Odgovoril ji je, da bodo pač poskusili živeti z njimi. In takrat se je zavedala, da tega ne bo mogla in se tako odločila priti v Slovenijo, v katero je sicer prisegla, da se ne bo vrnila.

Drugače pravi, da je neskončno raje živela v Siriji. Ko sva jo presenečeno pogledali in vprašali zakaj, je odgovorila, da so imeli tam več denarja in bili bolj spoštovani. Tudi vzdušje je tam boljše: več zabav in dobre družbe. Dodala je še, da so ljudje tam veliko bolj gostoljubni kot Slovenci. Njena družina je v mestu med pomembnejšimi, saj so lastnike trgovine z blagom, zato je Rasha rekla, da je morala vedno paziti, kako se je obnašala. Polovica mesta jo je poznala zaradi priimka, druga polovica pa zato, ker je poučevala na mornarski fakulteti. Ni se smela nespodobno obnašati, kot primer za nespodobnost pa je imenovala sedenje na pločniku in glasno smejanje.

Imela je mešano družbo, tudi moške prijatelje, s katerimi se je zabavala ob večerih, skupaj so hodili tudi na morje. Glede tega pri njej ni bilo problemov. Vendar pa obstajajo družine, ki karkoli takega strogo prepovedujejo – dekleta se ne sme niti pogovarjati s fantom ali moškim, saj obstaja nevarnost, da bi jo videl sosed, brat, stric ali oče. Če bi se kaj takega zgodilo, bi lahko bila hudo kaznovana. Na ulicah ne vidiš nasilja, niti verbalnega nasilja ni toliko, da bi bilo omembe vredno. Rasha je po mestu v vročih dneh hodila tudi v kratkem krilu, vendar pa je morala vedeti, kje je; določeni dela mesta namreč niso dovolj varni in tja pač ne hodiš.

Že samo zaradi tega, ker je mama Slovenka in je tako družina mešanih narodnosti, so bili drugačni. Ljudje so to po besedah Sirke opazili. Prav tako so bili ena bolj odprtih družin, konservativnost, ki pa so jo premogli, je prišla izključno iz dejstva, da so pomembna in znana družina ter so jih zato ljudje opazovali. Družinska čast je zelo pomembna. Pravi, da se položaj žensk in deklet razlikuje od družine od družine. Ponekod bi bilo dekleta v veliki nevarnosti, da jo hudo kaznujejo, če bi jo sosed ali kakšen sorodnik videl, da se pogovarja s kom na ulici.

Hidžaba ni nosila in ko sva jo o tem vprašali, je rekla, da ga ni nosila niti v Siriji. Rekla je tudi, da to v Siriji sploh ni nenavadno. Če bi morala oceniti, bi rekla, da le okoli 50 % žensk nosi hidžab in

res malo je takih, ki bi imele pokrit obraz. Obstajajo družine, ki prisilijo deklice, da začnejo ob določeni starosti nositi hidžab. Večinoma pa velja, da je to izbira vsake ženske posebej.

Rasha pravi, da dostopnost kontracepcijskih sredstev za poročene ženske ni problem. So tudi dobro informirane o možnostih zaščite. Tako je tudi v manjših naseljih, saj tudi pri beguncih iz Sirije ugotavlja, da so o takšnih možnostih ozaveščani.

Intervjuvanka je najprej rekla, da se islamski skrajneži v domačem mestu ne čutijo, da pa se poznajo posledice vojne. Njena oče in mati tam namreč živita brez elektrike in brez vode. Dnevno se dogajajo tudi ugrabitve, ki se pogosto nikoli ne razrešijo. Potem je povedala, da gre prihodnji mesec v Latakijo obiskat starše, in da bo letela v Libanon ter šla potem iz libanonskega letališča proti domačemu mestu. Tako je namreč varneje kot če letiš v Damask, čeprav je dolžina poti približno enaka. V Damasku je namreč velika nevarnost že sama vožnja skozi mesto, pa tudi pot je nevarnejša. Neredko se zgodi, da te ugrabijo. Sirki se na obrazu zariše zaskrbljenost in potem jo sama tudi izrazi.

Potem nama pove, kako je nekega dne kot običajno poučevala na univerzi in hodila po hodniku, ko je naenkrat začutila nekaj za sabo. Obrnila se je in pogledala ter na tleh opazila metek, ki je pol metra za njo priletel skozi vrata.

V Sloveniji je zaposlena v Mariboru na Slovenski filantropiji, kjer prevaja iz slovenščine v arabščino in obratno. Pravi, da jo je pri delu tukaj najbolj presenetilo, da je tukaj toliko Sircev. Še več, veliko jih je bilo nepismenih. Zdi se, da jo je to do neke mere kar šokiralo, saj se je zdelo, da je še takrat težko verjela. Ni se zavedala, da je situacija takšna, ko je še živela v Siriji.

Potem sva jo vprašali o posilstvih. Pravi, da se dogaja, vendar se o tem nikoli javno ne govori, nikoli ne piše v časopisu. Po navadi žrtve nikomur ne povejo, res redko se kaj prijavi. Ni bila prepričana, ali se nasilne posiljevalce kaznuje ali ne. Vendar pa misli, da je poroka z žrtvijo zagotovo možnost izogiba kazni. Čeprav medtem ko je živela v Siriji, ni vedela, da je posilstvo prisotno v takšni meri, pa ji je zdaj jasno, še posebej po dogodkih v Dobovi in na drugih mejah. Tam so se namreč med begunci pojavili primeri posilstev.

Čeprav sama ni pristaš politike in ne verjame v njeno učinkovitost, pa vseeno imenuje eno organizacijo za ženske, ki ima sedež tudi v Latakiji. Imenuje se Alitihad Alnisaii in je lahko dobesedno prevedeno v Društvo žensk. Ne verjame, da se ženskam tam kaj pomaga. Ni prepričana, da je organizacija učinkovita in zares aktivna. Prizna pa tudi, da se v to nikoli ni spuščala, takšne organizacije je nikoli niso zanimale, zato tudi ne ve prav, za kaj se v imenovani organizaciji zavzemajo.

Ker se za politiko in podobne zadeve posebej ne zanima, ne ve točno, ali so se v zadnjih letih uveljavili kakšni novi zakoni, ki bi ženskam dali več pravic. Meni pa, da se s tem glede na trenutno stanje niti ne ukvarjajo toliko, ter da to trenutno ni njihov največji problem, glede na to, da po Siriji divja vojna. Ženske lahko naredijo izpit za avto in vozijo.

Priloga 3

Tretji intervju sva naredili 30. januarja 2017. Intervjuvanka je bila tokrat Mariam, intervju pa je bil izpeljan s pomočjo Mahe, ki je prevajala iz angleščine v arabščino in obratno. Intervju ni bil zvočno posnet, saj je Mariam rekla, da bi ji bilo malo neprijetno.

Intervjuvani je ime Mariam Ali Ahmed. Rodila se je leta 1994 v Iraku in je danes stara 22 let. V Sloveniji je 5 mesecev, Irak pa je zapustila zaradi vojne, nemirov in slabe situacije. Prihaja iz mesta Bagdad.

Mariam je verna, ampak trenutno ne moli, saj je noseča. Dnevno je molila pred nosečnostjo. Je v 6. mesecu nosečnosti, v Slovenijo je prišla z možem. Poročila sta se iz ljubezni, ko je imela Mariam 13 let. Deklice se v Iraku zaradi zakona ne smejo poročiti pred 13. letom starosti.

Rekla je, da sta se zaljubila že dve leti prej, saj je on včasih prihajal na obisk, je namreč v sorodstvu z družino njene matere. Potem sta si na skrivaj telefonirala, Mariam je celo rekla, da sta imela skrivno ljubezensko afero. Seveda brez telesnega stika. Njen mož je 7 let starejši, trenutno je star 29 let. Na vprašanje, kako je družina sprejela odločitev za poroko, je Mariam rekla, da se bratje niso strinjali. Njen mož je prišel zaprosit za Mariamino roko sedemkrat in sedemkrat so ga ti zavrnil. Šele osmič so pristali na poroko.

Z možem sta bila najprej eno leto zaročena. Poročno slavlje so začeli s *henna party-jem*⁶, na katerem je bila prisotna nevesta, nevestina družina ter njeni prijatelji. Naslednji dan so imeli glavno poročno slavlje, potem pa se je nevesta preselila k ženinu. Naslednje jutro je tradicija, da nevestina mati sveže poročenemu paru prinese zajtrk v posteljo. Tistega dne sta imela še malo zabavo, ki sta jo organizirala sama.

Mariam prihaja iz velike družine. Poleg treh starejših bratov ima tudi tri sestre. Njena mati ni izobražena, oče pa je. Ima univerzitetno izobrazbo in je trenutno zaposlen v pisarni. Oba starša sta verna. V Slovenijo je prišla le Mariam, preostala družina pa je ostala v Iraku. V stiku so prek telefona ali interneta.

⁶ Tradicionalno ima nevesta *henna party* dva do tri dni pred poroko. Na tej predporočni zabavi umetniki uporabijo barvo, ki so jo pridobili iz posušenih listov kane, da na nevestine roke in stopala narišejo zapletene vzorce. Barvilo ni zlahka oprano in pogosto kožo zaradi svoje temne barve precej potemni. (Bishop, 2016)

Mariamini mož je v Iraku delal sedem dni in potem je sedem dni doma. Ko je bil mož doma, se je zbudila med osmo in deveto uro zjutraj. Nato je pripravila zajtrk, možu pripravila oblačila, oprala posodo ter oblačila in opravila druga hišna opravila. Pred sončnim zahodom sta obiskala njeno ali njegovo družino.

Ko sva jo vprašali o življenju pred poroko, je rekla, da je bilo precej drugačno. Imela je več svobode, manj dela in dolžnosti. Včasih je spala tudi do enih, mama pa ji je pogosto nosila zajtrk v posteljo. Ob tem se je zasmejala in dodala, da je bila razvajena. Zvečer je bil čas za obiske družine: tet, stricev, bratrancev ...

Šolo je obiskovala do petega razreda, potem je bila prisiljena nehati zaradi takratne situacije v Iraku. Pogosto se je namreč zgodilo, da so deklice ugrabili na poti v šolo, zato ji starši niso več dovolili obiskovati šole. Šola, ki jo je obiskovala, je bila dekliška šola.

Mariam v Iraku ni hodila v službo, delal je le njen mož. Sicer pa je za ženske povsem običajno, da so zaposlene in imajo službo. Hidžab na delovnem mestu ni obvezen. Veliko žensk dela in ga ne nosi. Mariam ga je v Iraku nosila, ko pa sta z možem prišla v Grčijo, ji je ta rekel, naj ga sname. Od takrat ga ne nosi več.

V Mariamini družini je tradicionalna praksa, da deklice po ulici oziroma mestu ne hodi samo, ampak vedno v spremstvu. Spremlja jo lahko brat, oče, mama ali kdorkoli drug iz družine. Po poroki jo je vedno spremljal njen mož. Na vprašanje, ali torej iz hiše ni smela sama, je odgovorila, da je lahko šla sama po opravkih, če je bilo res nujno in se je vnaprej dogovorila z možem. Večinoma pa je počakala, da je prišel domov in jo spremljal, kamor je morala iti. Sicer pa je rekla, da na ulicah Badgada ni nasilja.

Potem sva jo vprašali, kakšno je njeno mnenje o zlorabljanju žensk. Ali se ji zdi, da je lahko kadarkoli upravičeno. Na to je kratko odgovorila, da če ženska želi kaj narediti, bi ji morali to dovoliti. Ker nama s tem ni zares odgovorila na vprašanje, je zanjo Maha vprašanje še enkrat ponovila, ampak Mariam je dala isti odgovor. V tem trenutku se nama je zazdelo, da je Mariam postala malo zadržana. Potem je povedala, da je nasilje nad ženskami zelo pogosto. Dodala je naslednji primer: njena prijateljica ni nikoli smela ven, bila je lahko le v hiši. Nekega dne je šla v bližnjo trgovino, za kar je izvedel oče. Ko je prišla nazaj, jo je polil z vrelo vodo.

Mariam je rekla, da če žena ne uboga svojega moža, jo lahko ta pretepe. To se njej še ni zgodilo, saj je razložila, da ona moža razume. Ve, kako se on počuti; začuti, ko je jezen ali razburjen in se pravi čas umakne. Ko je dobre volje, se spet pojavi in ga vpraša, kako je.

V Iraku nimajo ustreznega socialnega sistema, socialnih delavcev ali policije, ki bi v primeru takih stvari posredovala. Večinoma nasilje zato ostane znotraj družine. Družina ne dovoli, da bi govorice o takih stvareh prišle iz njihove hiše. Če se želi ženska pritožiti nad tem, kako mož ravna z njo, lahko gre torej k svoji družini.

Najino naslednje vprašanje se je nanašalo na pomembnost ugleda in časti družine. Mariam je situacijo ilustrirala z primerom njene sestrične. Ta je šla nekoč na dvorišče, da bi odnesla smeti, ko se je mimo pripeljal avto, s katerim so jo ugrabili in odpeljali. Iskali so jo sedem mesecev. Ko je prišla nazaj domov, je bila posiljena. Zaradi tega so jo zaprli v eno sobo znotraj hiše, iz katere ji niso dovolili. Njena družina je bila osramočena, za to pa so krivili njo samo. Velikokrat so jo preklinjali in ji v obraz kričali, kako je uničila družinski ugled in nad družino prinesla sramoto. Nato so jo prisilno poročili z moškim, ki je bil gluhonem. To so naredili zato, da so se je znebili, in da ta hčerka ni bila več njihova skrb. Dejstvo je, da so sosede in ostali prebivalci kmalu vedeli, da je bila ugrabljena ter žrtev posilstva in je zato pravzaprav nihče drug niti ni želel vzeti za ženo. Mariamina sestrična je bila okrivljena za posilstvo.

Na vprašanje o razlikah med življenjem v Iraku in Sloveniji je povedala, da sta v Sloveniji tako mož kot tudi žena bolj samostojna. Ženska lahko dela, karkoli želi, v Iraku pa so moški veliko bolj posesivni. Žena mora biti vedno ob njem. V Iraku je dovoljena tudi poligamija, v Sloveniji tega ni. Najtežje se je bilo Mariam navaditi na jezik.

Mariam ni poznala koncepta feminizma, niti ni nikoli slišala za kakšne feministične organizacije.

Priloga 4

Četrtri intervju sva naredili v ponedeljek, 30. januarja 2017. Intervjuvana je Sirska begunka, ki je v Sloveniji pet mesecev.

Povejte nam nekaj o sebi. Od kod ste, koliko ste stari, kdaj ste prišli v Slovenijo, zakaj ste prišli?

Stara sem 31 let, prihajam iz Sirije, iz predela Afrin v mestu Aleppo. Prišli smo zaradi vojne, ki divja v Siriji. Prišli smo pred petimi meseci.

Ste verni in kolikokrat na dan molite?

Sem verna. Poznam islam, učila sem se o islamu in po srcu sem muslimanka.

Ste poročeni? Imate otroke?

Sem poročena in imam tri otroke: najstarejši sin je star osem let, ena hčerka šest in najmlajša hčerka leto in pol. S prvim otrokom sem zanosila dva meseca po poroki.

Ste prišli z otroci?

Ja.

Kaj pa vaša družina? So vaši starši ostali v Aleppu?

Ja, še vedno so v Siriji.

Koliko ste bili stari, ko ste se poročili?

23.

Ste se poročili iz ljubezni ali je bila vaša poroka dogovorjena?

Dogovorjen zakon. Ampak zdaj ga ljubim! (smeh)

Ste pred poroko spoznali moža?

Ja, pred poroko sem ga videla. Bila sva zaročena leto in tri mesece. Včasih sva se dobila, vendar nisva smela biti sama. Nekdo naju je vedno spremljal – moški ali ženski sorodnik. Po navadi naju je spremljala moja ali moževa sestra.

Je bil zakon dogovorjen s strani staršev?

Ja.

Pri katerih letih bi rekli, da se dekleta po navadi poročijo v Siriji?

Odvisno. Včasih starši svoje hčerke poročijo pri 15 letih, včasih pri dvajsetih.

Ko ste se poročili, ste se preselili k možu?

Ja.

Lahko prosim opišete vaš vsakdanjik doma potem, ko ste se poročili?

Zjutraj se zbudimo in najprej meni in možu skuham kavo. Potem jemo zajtrk. Dan je potem povsem običajen, skuham kosilo, pojemo kosilo, popoldne ali zvečer pa obiščemo mojo ali njegovo družino, najine prijatelje.

Imate službo?

Pravzaprav nisem imela službe, ampak sem delala doma kot šivilja – pred poroko in tudi po poroki. Doma smo imeli delovno sobo, kjer smo s sestrami šivale. Moj oče je bil star in bolan, imel je dvanajst otrok in zato je bilo potrebno, da smo vse delale, da smo zaslužili denar. Ampak tega nisem dobila plačanega.

Ste hodili v šolo in kako dolgo?

Hodila sem do drugega razreda, potem ne več.

Kaj pa vaši bratje in sestre?

Nekateri so se učili do šestega razreda, nekateri niso nikoli niti začeli hoditi v šolo.

Kakšna je bila vaša šola?

Mešana. Učili smo se v arabskem jeziku, kljub temu, da doma govorimo kurdsko. Afrin je namreč kurdski del mesta Aleppo.

Je šola plačljiva?

Osnovna šola je zastonj, višja izobrazba od tega je plačljiva. Treba je tudi kupiti knjige.

So vaši starši izobraženi?

Ne.

Opravljajo še kakšne druge službe poleg šivanja?

Ne, samo šivali smo. Tudi v Turčiji smo delali isto. V Turčiji smo bili tri leta.

V Turčiji ste bili preden ste prišli v Slovenijo?

Ja, v Turčiji smo bili tri leta in potem še v Grčiji sedem mesecev. Iz Grčije smo v Slovenijo leteli z letalom. Težava za težavo. (smeh)

Se vam zdi običajno, da ima ženska v Siriji službo?

Ja, je običajno.

Se lahko po cesti po mestu sprehajate sami, brez moškega sorodnika?

Pred vojno je bilo to popolnoma normalno, zdaj ne več. Zdaj, ko je tam vojna, niti moški ne smejo hoditi sami, ker je preveč nevarno – umori, ugrabitve ... Mislim, da to ni pogosta tradicija v Siriji. Ampak je odvisno tudi od družine, nekatere so zelo konservativne in zaščitniške.

Kakšen je vaš pogled na zlorabljanje žensk in nasilje v družini?

To je seveda nekaj slabega. Ljudje, ki zlorablajo ženske, so res spreobrnjeni. Pravzaprav je najboljšje uporabiti lepe besede, če želiš, da ženska stori tisto, kar hočeš. Nikoli je ne boš pridobil na grd način, na primer s pretepanjem, s klofutanjem ali z grdimi besedami. To ni upravičeno in sem absolutno proti nasilju.

Ste bili kdaj priča nasilju nad ženskami?

Ne, nikoli. Z možem sva poročena že osem let in še nikoli se me ni dotaknil niti tako (pokaže nežni topljaj po ramenu).

Ampak slišite, da se take stvari dogajajo v vašem mestu?

Kaj takega se nikoli ni zgodilo pred mojimi očmi, ampak sem pa slišala. Slišati je o ljudeh, ki zlorablajo žene in ostale člane družine. Ampak se razlikuje od družine do družine – pravzaprav je odvisno od družine, vsaka je namreč drugačna.

Kaj lahko ženske storijo v takem primeru?

V Afrinu ni socialne službe in socialnih delavcev. Po navadi take probleme razrešijo znotraj družine, če pa je problem ponavljajoč in je ženska res ogrožena in nasilja več ne more tolerirati, potem lahko gre na policijo in se potem tudi loči. Mogoče je v Aleppu kakšna organizacija ali socialna služba za take primere, vendar o njej ne bi vedela. Nisem nikoli slišala za kaj takega.

Kako pomembna je čast za družino?

V Siriji je čast najvišji zakon družine. Zanje lahko celo žrtvuješ svoje otroke. Je pa odvisno. Če je deklica posiljena, nekatere družine razumejo. V mestu ali vasi se o takih dekletih veliko govori, nihče je ne pride obiskat, nihče ne pride zaprositi za njeno roko. Če se storilčeva družina strinja, da se dekle poroči s storilcem, se morata včasih prisilno poročiti. Če pa je dekle samo pobegnilo s fantom, na primer iz ljubezni, potem včasih celo ubijejo fanta, vzamejo hčerko nazaj in tako dalje. Čast je res najpomembnejša stvar v naši družbi.

Ste v Siriji nosili hidžab?

Po tem, ko sem se poročila.

Ga je obvezno nositi?

Ne, ni obvezno. Obstajajo ženske, ki gredo ven brez naglavne rute.

Kdaj mislite, da ga ženske ponavadi začnejo nositi?

Običajno potem, ko se poročijo. Takrat so starejše in resnejše. Ampak obstajajo izjeme. Nekatere ga ne nosijo niti po tem, ko se poročijo. Če je deklica stara 15 ali manj, jo lahko starši prisilijo, da nosi hidžab.

Iz katerih razlogov vi osebno nosite hidžab?

Preden sem se poročila, je meni in mojim sestram oče neprestano govoril, naj začnemo nositi hidžab. Ampak ga nismo ubogale. Po tem ko sem se poročila, ga nisem začela nositi takoj. Mož mi je rekel, naj ga nosim, ker sva muslimana in se spodobi, ampak sem mu rekla, naj mi da prej še malo časa in potem ga bom začela nositi. Leto po poroki sem se sama odločila, da ga bom začela nositi.

Kako bi rekli, da se odnos moških do žensk v Siriji razlikuje od odnosa moški-ženska tukaj?

Omenila bi rada dve razliki. Prva je ta, da se v javnosti v Siriji mož in žena ne smeta poljubljati ali objemati. Druga razlika je, da tukaj moški ne zlorablajo žensk, niti jim ni to dovoljeno. Ampak v Siriji to obstaja, veliko je nasilnih moških.

Ste se v Siriji lahko družili s prijatelji moškega spola?

Ne, to je bilo prepovedano. Dokler se dekle v Siriji ne poroči, bi morala ostati v hiši svojih staršev in ne sme delati, kar se ji zahoče. Ne sme, na primer, imeti fantov, ali povzročati težav. Tukaj v Sloveniji pa so dekleta pri osemnajstih pravzaprav popolnoma samostojna. To je zelo drugače kot v Siriji.

Na kaj se je bilo najtežje privaditi, ko ste prišli Slovenijo?

Najtežje se mi je bilo navaditi na bližino moškega in ženske, ko sem ju videla v javnosti, in nežnosti, ki sta si jih izmenjevala. To je nekaj, česar v Siriji nikoli ne vidiš. To ni samo v Sloveniji, ampak po celi Evropi. To je bilo težko razložiti tudi otrokom. Ko smo zunaj in vidijo par, ki se poljublja, me pogledajo in vprašajo: »Kaj delata?« in ne vem, kaj naj odgovorim. Težko je bilo razložiti. (smeh)

Ali vaši otroci hodijo v šolo?

Samo najstarejši sin, hčerka gre v šolo septembra.

V Sloveniji še nosite hidžab ali ne?

Ja, še vedno ga nosim, ampak trenutno imam zaradi mraza in zime to kapo.

Je cela vaša družina v Siriji?

Ne, bratje in sestre so po Evropi.

Kje?

Dva v Siriji, dva v Turčiji, dva v Grčiji, štirje v Nemčiji in eden na Nizozemskem. In jaz sem tukaj.
To je skupaj dvanajst.

Ste še v kontaktu z njimi?

Ja.

Bi radi še kaj dodali?

Ne, ampak vam želim vse dobro. Hvala!

Najlepša hvala vam! Bili ste v veliko pomoč.